

A

KÖZNEVELÉS ÉS KÖZOKTATÁS SZERVEZETÉNEK

SZABÁLYZATA

A MAGYAR REFORMÁLT EGYHÁZBAN.

(JAVASLAT.)

A MAGYARORSZÁGI REF. EGYHÁZ KONVENTI BIZOTTSÁGÁNAK
MEGBÍZÁSÁBÓL KÉSZÍTETTE:

MOLNÁR ALADÁR

DEBRECZEN
NYOMATOTT A VÁROS KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

1879. Ag.

A reformált egyház, egyházi és iskolai ügyeit illetőleg, törvényekben biztosított és törvényes joggyakorlatban kifejlett önkormányzati jogánál fogva, – addig is, MÍG az 179% XXVI. t. ez. 5. pontja értelmében a törvényhozás megalkotja az országban levő minden tanintézetre kötelező közoktatási rendszert, – a kebelebeli köznevelésnek, oktatásnak és saját intézeteinek a következő szervezetét állapítja meg:

1. §. Az egyház kebelében a köznevelés és oktatás eszközlésére fennálló, vagy ezen idő szerint létesíthető intézetek:

1) a népnevelési és oktatási intézetek, u. m.:

a) kisdéd-óvodák,

b) elemi- és felső-népiskolák,

c) kisdédóvókat és tanítókat képző intézetek;

2) a keresztyén felebaráti nevelőintézetek, t. i.:

a) árvaházak,

b) szeretetházak-,

c) siketnémák-,

d) vakok-,

e) gyengeelméjűek (cretinek) nevelőintézetei;

3) középtanodák:

a) gymnasiumok és reáliskolák,

b) női középiskolák;

4) főiskolák (akadémiák):

a) theologiai, – b) bölcsészeti, – c) jog- és államtudományi tanfolyamokkal és a teljes bölcsészeti akadémiáknál szervezett középiskolai tanárképezdével.

ELSŐ RÉSZ.

Népnevelési és oktatási intézetek.

ELSŐ FEJEZET.

Általános határozatok.

2. §. A népnevelési, illetőleg oktatási intézetek körébe tartoznak: a kisdédóvodák, elemi- és felső-népiskolák; – az óvodai nevelőképezdek és a népiskolai tanítóképezdek.

3. §. Kisdédóvodák és elemi- s felső-népiskolák felállítása és fentartása első sorban az egyházközségek feladata, de jogosítva vannak erre saját kebelükben bárhol, hol híveik vannak, az egyházmegyék, az egyházkerületek és az egyetemes egyház; – valamint képezdéket szintén állíthatnak fel a jelen szabályzat értelmében az egyházközségek is.

A nem az egyházközségek által állított és fentartott intézetekben a tanítók alkalmazására, az intézet fentartására, közvetlen igazgatására és a felette álló elsőfokú hatóságra nézve, a jelen szabályzat értelmében az illető intézet fentartója intézkedik.

4. §. Magánosok és e célra alakult társulatok is, az államtörvényben engedett módon és feltételek alatt, általuk felállított és ref. felekezeti jelleggel fentartott akár magán, akár nyilvános népnevelési és oktatási intézetet, az egyház felügyelete, sőt főhatósága alá helyezhetik:

ha intézeteik berendezése, tanrendszere és szervezete legalább is a jelen szabályzatban foglalt kellékek mérvének megfelel;

ha az ajánlatot az illető egyházközség, vagy az illető felsőbb egyházi hatóság elfogadja.

Minden ily felügyelet alá fogadott intézet épen oly mértékben áll az egyházi felsőbbség felügyelete alatt, mint az egyházközségek intézetei. Az egyházi felsőbbség által netán gyakorlandó egyéb hatósági jogok, a védelembe fogadáskor kötendő egyezségben állapítandók meg.

A helyzetüknél vagy belső jóságuknál fogva kiválóan jelentékeny ily intézeteket, az egyházközség vagy a felsőbb egyházi testület anyagi támogatásban is részesíthet.

5. §. Az egyházközségek és felsőbb egyházi testületek által fentartott intézetek nyilvánosak.

Azonban az egyházi testületek magán-intézeteket is segíyezhetnek a fentebbi 4. §. értelmében.

6. §. Több, egymáshoz legfőlebb két kilométer távolságra fekvő, oly községek, melyeknek anyagi ereje nem engedi meg a külön iskola tartását, szövetkezhetnek közös óvoda vagy népiskola fentartására, a mikor annak költségeit aránylagosan viselik.

7. §. Az óvodai és iskolaépületek egészséges helyen épültek, szárazak, s a gyermekek létszámához mérten (népiskolában egy terembe 60 gyermeket, s minden gyermekre a terem 4 méter magassága mellett legalább 0.999 □ méter – 10 □ láb – helyet számítva) elegendő számú, tágas, világos és könnyen szellőztethető termekkel legyenek ellátva.

Az egyházi hatóságok kötelesek minden rendelkezésükre álló eszközökkel oda hatni, hogy a már fennálló iskolai s óvodai épületek, a mennyiben a fentebbi kellékeknek meg nem felelnének, azok

szerint minélelőbb átalakíttassanak; és hogy az intézet közelében netalán levő, a gyermekek egészségére ártalmas tárgyak onnét eltávolíttassanak.

8. §. Az egyházközség óvodájának és népiskoláinak terheit az egyházközség viseli, s őt illeti az iskolaépületek és tanítólak építése és fentartása is, valamint az iskolának (óvodának) bútorokkal és taneszközökkel való teljes felszerelése.

E rendelkezés alól csak annyiban van kivétel, a mennyiben akár a polgári község, akár más testület, vagy egyes jóltevők, különleges szerződés, vagy joggyakorlat, vagy alapítvány, avagy önkéntes jótékonyság által járulnak*) az iskola (óvoda) fentartásához.

9. §. Minden anya- és leány-egyházközség köteles fekvőbirtokban vagy készpénzben köznevelési alapot alkotni, s azt évről évre lehetőleg szaporítani.

10. §. Az egyházközség, a hol egyéb egyházi és nevelési szűk ségeinek fedezése mellett nem bírna külön saját óvodát vagy népiskolát fentartani, és más hitfelekezetbeliekkel vagy a polgári községgel közös kisedóvoda vagy népiskola fentartásához járulna, ily esetben köteles az intézet fentartásához járuló más testületekkel külön írásbeli szerződést kötni, melyben:

a) fen tartandó az egyházközség azon joga, hogy szükség esetén külön maga is tarthat iskolát (óvodát);

b) tőkepénzeinek csak kamatait, épületeknek és egyéb ingatlanoknak csak haszonélvezetét engedheti át, a közös intézet számára, a tulajdonjognak biztosítása mellett;

c) biztosítandó a közös intézetben a tanítás nyelve;

d) az ily közös intézetben is köteles az egyházközség a ref. vallású gyermekek vallásos képzéséről gondoskodni, s az ez iránti jogát, és az erre szükséges módokat szerződésileg biztosítani.

11. §. Az óvók és tanítók díjazásáról az iskolafentartó, – tehát egyházközségi intézetekben az egyházközség – gondoskodik, a jelen szabályzat értelmében. Az egyházközségi tanítók (óvók) számára úgy a tandíjat, mint az egyesek részéről teljesítendő mindenemű fizetést és szolgálmányt az egyházközség hajt be, és szolgáltat át.

12. §. Úgy az óvodákban, mint a népiskolákban azok fentartói a nevelést és oktatást egészen tandíjmentessé tehetik, ha a tanítók tisztességes díjazását és általában az iskola fentartási költségeit e nélkül is fedezni bírják.

Különben az egyházközségi intézetekben a presbyterium mérsekelt tandíjat rendelhet el. A tandíj mennyiségét az iskolaszék állapítja meg, a helyi viszonyokhoz mérten, az esperest jóváhagyásával.

*) P. o. 1868. XXXVIII. t. ez. 25. és 41. §-za értelmében.

A szegénységüket kimutató gyermekek mindenesetre tandíjmentesek, sőt a reászorultak tanszereket és könyveket is ingyen kapnak az iskolától.

13. §. Ragályos bajban, vagy elmebetegségben szenvedők avagy taníthatlan tompa elméjük kizárandók a nyilvános óvodákból és népiskolákból.

14. §. Az egyháznak nyilvános óvodáiba és népiskoláiba első sorban saját hívei, de azontúl bármely vallású és nyelvű növendékek – és pedig a saját híveivel teljesen egyenlő feltételek alatt – befogadandók. – A más vallású növendékek csak azon esetben utasíthatók vissza, ha az illető osztályban a törvényes létszám már betelt; vagy ha a beiratasok előre kihirdetett határidejéig annyi ref. vallású növendék jelentkezett, hogy a más vallásúak csak ezek kiszorításával vétethetnének fel.

MÁSODIK FEJEZET.

Kisded-óvodák.

15. §. A kisded-óvodák a 6 éves kort el nem ért gyermekek megóvására s gondozására; és testi és szellemi képességeiknek korukhoz mért fejlesztésére szolgáló intézetek.

Szervezhetőek akár egyszerű kisded-óvodákkul, akár Fröbel-féle gyermekkertekül.

16. §. Bármiként berendezett óvodában szigorúan megtartandó elv, hogy az nevelőintézet ugyan, de egyáltalán nem tanintézet.

Az óvoda a gyermekek ügyesítése, – s testi és lelki erőiknek fejlesztése által a népiskolára előkészítő intézet, de az elemi iskola tantárgyait képező ismeretek tanítása annyira kizárandó, hogy a gyermekek nem oktathatók egyébre, mint:

1. saját vallásuk szerint imádkozni;
2. énekelni;
3. korukhoz mért testgyakorlatra;
4. a Fröbel-féle játékokra.

Azonban vigyázni kell, hogy az énekel, gyakorlatokkal és különösen a Fröbel-féle játékokkal is a növendékek ne legyenek túlzottan izgatva.

17. §. Óvodába felvehetőek oly fiú és leány gyermekek, kik életüknek harmadik évében vannak és a 6-dik évet túl nem lépték; – be vannak oltva, és orvosi bizonyítás szerint ragályos bajban nem szenvednek.

Hat évesnél idősebb csak oly gyermekek vehetőek fel – de legfeljebb 8 éves korukig –, kik a 26. §. értelmében mentesítvék az elemi iskolától.

18. §. Kisdédóvoda igazgató óvója lehet oly férfi vagy nő, ki tanító- vagy óvó-képezdei tanfolyamot végezvén, vagy megfelelő képzettségét igazolván, külön képesítő vizsgálaton e hivatalra képe-sítettett, és valamely kisdéd-óvodában legalább félévig működött gyakorlatilag.

Hasonló képzettség igazolása mellett alkalmazhatók az igazga-tón kívül a többi rendes óvók is.

Azonban, ha ily egyének elegendő számmal nem kaphatók, az illető felsőbb hatóság megengedheti, hogy egy képzett óvó vezetése alatt rendkívülieg alkalmaztassanak képezdei tanfolyamot nem vég-zett, de különben alkalmasnak találtató egyének is óvókul és segéd-személyekül.

19. §. Az óvók fizetését, a helyi körülmények szerint, az iskola-szék javaslatára az egyházközségi tanács állapítja meg, az egyház-megye jóváhagyásával.

Az óvodát vezérlő rendes óvó fizetése azonban, lakáson vagy megfelelő lakbéren kívül, nem lehet kevesebb mint 300 ft. A hol most a fizetés nagyobb, ott az alább nem szállítható.

20. §. Egy-egy óvó gondozása alá 40 gyermeknél több nem adható.

21. §. Az óvoda az orvos által (a mennyiben az helyben vagy közelben van) legalább havonként egyszer meglátogatandó, s ez alka-lommal megvizsgáltatandók úgy a növendékek, mint az összes helyiségek.

Az orvos, látogatásáról haladéktalanul jelentést tesz az iskolai széknek, szükség esetén értesíti az esperestet.

Az orvosi nyilatkozatok alapján szükséges intézkedéseket az iskolaszék, illetőleg a presbyterium azonnal köteles megtenni.

22. §. Az óvodák és az óvók ugyanazon hatóságok alatt állanak, mint a népiskolák; és az óvókra úgy alkalmazásukat, mint fegyelmi ügyeiket illetőleg, ugyanazon határozatok érvényesek, mint a népis-kolai tanítókra.

23. §. Óvodák felállítása különösen oly helyeken szorgalma-zandó, hol az anyák mezei vagy egyéb oly munkával vannak elfog-lalva, mely őket gyermekeik gondozásában akadályozza.

24. §. Az óvodák berendezését, s a bennük szükséges ápolás és nevelés rendjét, valamint az egész rendtartást, a jelen szabályzat ér-telmében, az egyházkerület szabályrendelettel állapítja meg.

HARMADIK FEJEZET.

Elemi és felső népiskolák.

25. §. Minden ref. vallású szülő vagy gyám, ide értve azokat is, kiknek házában gyermekek, mint mesterinasok vagy háziszolgák tartat-

nak, ismerje ne csupán polgári kötelességének, de egyszersmind keresztényi és egyháza iránt való kötelességének is, gyermekeinek, illetőleg gyámoltjainak taníttatásáról az állami 1868. XXXVIII. t. ez. 1-ső §-za értelmében gondoskodni; – s azokat – a mennyiben ép oly mérvű oktatásukat háznál vagy magánintézetben nem eszközli – nyilvános iskolába járatni, s pedig 6-dik életévük betöltésétől 12-ik, illetőleg 15-ik életévük betöltéséig.

E czélra szolgálnak az egyházközségek s illetőleg az egyház által is fentartott elemi és felső népiskolák.

26. §. A testileg vagy szellemileg gyenge gyermekeket, a tisztí orvos bizonyítására az iskolai szék rövidebb vagy hosszabb időre, fölmentheti az iskolába járás kötelessége alól.

27. §. A tankötelesek, évenként a tanévet egy hónappal megelőzőleg a lelkész által, ha kell a polgári előjáróság segélyével összeírandók; és folyton nyilván tartandó az is, hogy a ref. vallású helybeli tanköteles gyermekek közül kik mely iskolába járnak, avagy háznál miként oktattnak?

28. §. Az iskolát mulasztó gyermek szülője (gyámja, gazdája) ebbeli kötelességének teljesítésére az iskolaszék és a lelkész által komolyan figyelmeztetendő.

Azon szülő (gyám, gazda), ki az intések és buzdítások daczára is gyermekének iskolába járására vonatkozó kötelességét nem teljesíti: az 1868. XXXVIII. t. ez. 4. §-za értelmében első ízben 50 kr, másod ízben 1 frt, harmad ízben 2 frt és negyed ízben 4 frtra birságotassék az iskolai pénztár javára.

29. §. Mindegyik fokozatú népiskolában, a fiú és leány gyermekek elkülönözve, és a mennyire lehet külön termekben oktatandók.

30. §. Egy tanító 60 gyermeknél többet rendesen nem taníthat. Rendkívüli esetekben az iskolaszék indokolt felterjesztésére, az esperest adhat reá rövid időre engedélyt azon esetben, ha valósággal lehetetlen a tanítói személyzetet akár ideiglenes, akár segédtanítók alkalmazása által szaporítani.

31. §. A szorgalom-idő éven át faluhelyen legalább 8, városban legalább 9 hónap.

Az ünnepnapokon kívül engedendő szünnapoknak számát és idejét, valamint a nagy szünidő idejét és tartamát, a helyi körülmények szerint a nép legnagyobb munkaidejének tekintetbe vételével az iskolaszék állapítja meg, az esperest, illetőleg az egyházmegye jóváhagyásával.

32. §. Az egyházak által fentartott úgy elemi mint felső népiskolák számára a tantervet, valamint a fegyelmi és rendtartási szabályokat időről-időre, a jelen szabályzat határozatai értelmében az egyes egyházkerületek állapítják meg.

33. §. Az egyes egyházkerületek összes népiskoláiban, csak az egyházkerület tanügyi bizottsága által ajánlott, vagy legalább engedélyezett tankönyvek és taneszközök használhatók.

A használhatókul kijelölt tankönyvek jegyzéke, évenként a püspök aláírásával kinyomatva, idejekorán megküldendő mindegyik egyházközség lelkészéhez s általa a tanítónak és iskolaszéknek.

34. §. A népiskolát fentartó mindegyik egyházközség, köteles a tanulók számára szükséges összes tankönyveket és taneszközöket előre beszerezni, s azokat a tanulóknak ugyanazon árért kiszolgáltatni, melybe neki kerültek.

A tankönyvek és taneszközök ára a tandíjjal együtt szedetik be. A tankönyvek és taneszközök ingyen adatnak az azokat megvenni nem képes szegény tanulóknak.

35. §. Minden iskola felszerelendő földgömbbel, legalább Magyarország és Európa fali térképével, táblákkal, természetrajzi ábrákkal, s egyéb szükséges és elegendő számú taneszközökkel.

36. §. Minden iskolában állítandó s évről-évre szaporítandó egy paedagogiai szakkönyv gyűjtemény a tanító, – és egy olvasókönyv-gyűjtemény a tanulók számára.

Szegényebb és egymáshoz közelfekvő egyházközségekben közösen állítható fel a tanítók használatára ily szakkönyv-gyűjtemény, melynek létesítéséhez és gyarapításához, az érdekllett mindegyik egyházközség évenként hozzájárul az egyházmegye által meghatározandó díjjal. – Az egyházközségeket ily közös paedagogiai könyv-gyűjtemény felállítására céljából, az esperest osztja be egyes körökbe.

A hol nagyobb egyházközségekben több iskola van, ott az egyházközség összes tanítói számára az egyházközségben állítható fel ily közös könyvtár, sőt e célra szövetkezhetnek más felekezetekkel, vagy a polgári községgel is.

A hol az egyházközség anyagi ereje engedi, vagy a hívek buzgósága lehetővé teszi: valamelyik iskolának a tanulók használatára rendelt könyvgyűjteménye mellett, állítandó fel a felnőttek számára népkönyvtár is.

37. §. Akár az elemi iskola nagyobb növendékeinek – főleg az ismétlő iskolásoknak – akár a felső népiskola tanulóinak a rendes iskolai oktatás idején kívül, a házi iparnak egy vagy több ága is tanítható az iskolában, a következő szabályok szigorú megtartásával:

1. ha nem az iskola tanítója tanítja is, az oktatás mindig az iskola tanítójának, illetőleg igazgató tanítójának közvetlen ellenőrzése s felügyelete alatt történhetik.

2. sohasem szabad akár a tanítónak, akár a tanulóknak erejét és idejét a házi iparra oly mértékben igénybe venni, hogy a miatt az iskolai kötelezett tanítás és tanulás legkisebb hátrányt szenvedjen,

erre különösen szigorúan kell az iskolai felsőbbbségeknek is felügyelniük.

3. csak oly iparág vagy iparos munka tanítható, a melyet a tanulók felnőtt korukban is ott azon községben és vidéken, rendes életfoglalkozásuk mellett házilag és haszonnal űzhetnek.

4. nem sokféle, hanem oly alaposan és úgy begyakorolva tanítandó meg az, a mi taníttatik, hogy abban a tanuló maradandó ügyességet szerezzen és ügyességét értékesíthető tökéletességre vigye.

A) Elemi népiskolák.

38. §. Az elemi iskolában az oktatás feladata: a keresztyén vallásos-erkölcsi és egyszersmind a nemzeti műveltségnek azon főbb elemeit és első alapjait nyújtani, melyekre a társadalmi élet bármely fokán mindenkinek – mint a keresztyén egyház tagjának és mint a haza gyermekének szüksége van.

Az elemi népiskolában az oktatás két tanfolyamot foglal magában, u. m.

1. a 6 évig tartó mindennapi, – és
2. a 3 évre terjedő ismétlő iskolai tanítást.

39. §. A mindennapi iskolába 6 évig kötelesek járni rendszerint a 6-dik életévüket betöltött gyermekek, 12-dik életévök betöltéséig. (Kivéven a 13. és 26. §-okban Írtakat és azokat, kik más felsőbb tanintézetben ugyanannyi időig tanulnak s legalább oly mérvű tanultságot szereznek). Hat évesnél ifjabb, de legalább 5 éves gyermekek csak orvosi bizonyítvány nyal, a közönségesnél nagyobb testi lelki fejlettség esetén vehetők fel. – Valamint viszont a ki 6 évesnél idősebb korában lép is be, s kezdi az elemi tanulást, köteles az egész 6 évi tanfolyamot elvégezni.

Az ismétlő iskolába kötelesek 15-ik életévök betöltéséig járni azok, kik a mindennapi iskola 6 éves tanfolyamát (vagy annak megfelelő tanfolyamot) a confirmatioig elvégezték, és nem folytatják tanulásukat valamely szakiskolában vagy egyéb magasabb tanintézetben.

Az ismétlő tanfolyam célja: a mindennapi iskolában szerzett ismereteknek s ügyességeknek megszilárdítása, sőt a mennyire lehet tovább képzése.

40. §. A tanórák száma a tanulókra nézve hetenként:

1) a mindennapi iskolában az első 3 évben legalább 20, legfőlebb 26, az utolsó 3 évben legalább 24, legfőlebb 27 óra, bele nem értve a testgyakorlatot és gazdasági vagy kertészeti gyakorlatokat.

2) az ismétlő iskolában télen 5, nyáron legalább 2 óra.

41. §. Egy tanító heti 26 óra tanításnál többre nem kötelezhető, heti 30 óránál pedig nem szabad (az ismétlő iskolásokat is ide értve) többet tanítania.

Az ismétlő iskolai éráért, a mennyiben azok a 26 órán felül volnának, külön díjazandó. – E külön díjat a tanító fáradozásához és az egyházközség anyagi erejéhez mérten az iskolaszék határozza meg, az esperest jóváhagyásával.

42. §. A mindennapi iskola növendékei 10 éves korukig, – a szünet kivételével – télen nyáron egyformán tartoznak iskolába járni; – a 10 évnél idősebb gyermekeknek azonban, földműveléssel foglalkozó községekben az iskolaszék, az esperest előleges jóváhagyásával megengedheti, hogy a nyári szorgalom idő alatt a legnagyobb munkaidőben csak reggel 7-10, vagy 7-9 óráig legyenek iskolában, a mikor a tanítás akként rendezendő be, hogy a tanító ez idő alatt ezekkel foglalkozzék.

43. §. T a n t á r g y a k :

- a) írás és olvasás,
- b) hit- és erkölcsstan,
- c) bibliai történetek,
- d) főbb ismeretek az egyháztörténetből különös tekintettel a magyarországi reformatiora,
- e) ének (főleg egyházi) s ezzel kapcsolatban zsoltárok, dicsérek.
- f) magyar nyelvtan, (a hol a tannyelv nem a magyar, ott az anya nyelvtan, s azon felül a magyar nyelv),
- g) hazai földleírás és történet,
- h) legszükségesebb ismeretek az általános földrajzból, és történetből,
- i) fejbeli és jegyekkel számolás, és a hazai mértékek ismerete,
- k) természetrajz elemei és különös tekintettel az életmódra, melyhez a növendékek nagyobb részének szülői tartoznak
- l) természettan szükségesebb ismerete.
- m) gyakorlati útmutatások a mezői gazdaság és kertészet köréből,
- n) a polgári jogok és kötelességek tanítása,
- o) testgyakorlat, különös tekintettel a katonai gyakorlatokra.
- p) a hol a körülmények engedik, különösen iparos foglalkozású városokban, a rajz is tanítandó a mindennapi iskolában.

E tantárgykból – főleg egy tanítóval ellátott népiskolánál – a polgári jogok és kötelességek, valamint a gazdaságtan tanítása egészen az ismétlő iskolai tanfolyamba tehető (p. o. amazt a magyar történet, – emezt a természetrajzi és természettani-ismeretek ismétléséhez kapcsolva) ott, a hol az kellően rendszeresítve van.

A mindennapi iskolában tanult tantárgykból az ismétlő tanfo-

lyamba mi, és minő terjedelemben vétessék fel, az időnként meghatározandó tantervben állapítandó meg, szem előtt tartván, hogy az ismétlő tanfolyam célja: a mindennapi iskolában szerzett maradandóbb becsű ismeretek és ügyességek megszilárdítása és a mennyire alaposan lehet tovább képzése.

A tantervben bár az egész egyházkerületre kötelezőleg állapíttatik meg, – tekintettel kell lenni a nagyobb mérvben különböző állapotban, s viszonyok között lévő iskolákra.

44. §. A nem egyházunk nyilvános iskoláiban tanuló hitsorsosaink vallásos oktatása a helyi körülmények szerint rendezendő, és szintén az egyházkerület által külön e célra megállapítandó tanterv szerint eszközöndő. Ez ügyben az iskolaszék javaslatára az egyházközségi tanács intézkedik az esperest jóváhagyásával.

45. §. A hol az anyagi erő megengedi, s alkalmas tanítónó van, (p. o. a tanító neje) az ismétlő iskolai tanfolyamban, (különösen a téli fél évben) női kézi munkák is tanítandók a leányoknak heti 2–4 órán (t. i. az ismétlő iskolára kijelölt 5 órán felül).

A tanítás a varrásra, kötésre, szóval a legszükségesebb házi munkákra szorítandó, szigorú kizárásával minden úgynevezett luxus munkának.

A tanításra szükség esetén nem okleveles tanítónók is alkalmazhatók, de a kik kötelesek ebbeli képességüket valamely nyilvános tanítónóképezdén, vagy az egyházkerület által kijelölt bizottság előtt igazolni.

Fáradozásukért méltányos díj adandó. – A növendékektől is szedhet az iskolaszék mérsékelt tandíjat.

A tanítás az iskola helyiségeiben s az igazgató tanítónak és az iskolaszéknek felügyelete alatt történik, a helyi szükségekhez mérten megállapított tanterv szerint.

B) F e l s ő n é p i s k o l á k .

46. §. A felső népiskolák, az elemi iskola 6 éves tanfolyamát, (vagy ennek megfelelő tanfolyamot) elvégzett oly növendékeknek, kik onnét közvetlenül sem középtanodába, sem külön szakiskolába nem lépnek, a polgári életben szükséges ismereteik gyarapítására, és az elemi iskolában nyerhetett és magasabb műveltség megszerzésére szolgáló intézetek.

47. §. A tanfolyam a felső népiskolában 3 év. Leánynövendékek számára a 3-ik évben csupán heti 5 óra tanítással is rendezhető be.

48. §. Felvétethetnek azok, kik bélyegmentes bizonyítvánnyal igazolták, hogy a 6 éves elemi iskolai (vagy azzal egyenértékű) tanfolyamot nyilvános iskolában kellő sikerrel elvégezték; vagy pedig háznál avagy más intézetben tanulásuk kimutatása mellett, felvételi vizsgálatot tesznek az elemi iskola összes tanulmányaiból.

49. §. T a n t á r g y a k :

a) F i ú k s z á m á r a .

- a) hit- és erkölcsstan,
- b) szépírás és rajz,
- c) magyar nyelvtan (némely irodalmi művek ismertetésével, és a közéletben szükséges fogalmazásokkal),
- d) számtan és mértani ismeretek, alkalmazási gyakorlatokkal,
- e) természetrajz és természettan, különös tekintettel a földművelésre és iparra.
- f) földrajz és történet (általános és hazai),
- g) mezői gazdaságtan alapvonalai,
- h) hazai alkotmánytan,
- i) egyszerű könyvvitel,
- k) testgyakorlat különös tekintettel a katonai gyakorlatokra.
- l) ének.

b) L e á n y o k s z á m á r a .

- a) hit- és erkölcsstan,
- b) szépírás és rajz,
- c) számtan,
- d) magyar nyelvtan (kisebb irodalmi művek ismertetésével és fogalmazási gyakorlatokkal),
- e) földrajz és történet, (általános és hazai),
- f) természetrajz és természettan, különös tekintettel a kertészetre és női foglalkozásra,
- g) ének,
- h) női kézimunkák (p. o. varrás, kötés, de szigorúan kizárva minden úgynevezett luxus munkákat.)

50. §. Egy felsőbb népiskolába legkevesebb két rendes és egy segéd tanító alkalmazandó.

51. §. Tanórāja egy-egy osztálynak hetenként legalább 20, legfőlebb 26.

Egy tanító 26 óránál többre nem kötelezhető, 30 óránál többet nem taníthat.

A hol leányosztályok is vannak, a tanítók annak megfelelőleg szaporítandók.

52. §. Ott a hol a lakosság életfoglalkozása és művelődési szükségéi igénylik, a felsőbb népiskola 3 évi tanfolyamával gazdasági vagy iparos alsóbb fokú szakoktatás kapcsolható össze, oly módon hogy:

- 1) legalább egy külön szaktanító alkalmaztassék,
- 2) a gyakorlati munkák tanítása a 26 órán felül eszközölhető, de az inkább elméleti szakismeretek a maximalis 26 óra körében ta-

nítandók akként, hogy részint a természetrajzi és természettani ismeretek kiválóbban az illető szakra alkalmazásukban tanítandók, részint a gazdasági vagy iparos ismeretek némileg terjedelmesebben tanítandók;

3) a mennyiben a szaktanítás kívánja, a legszükségesebb vegytani ismeretek is tanítandók a természetrajzzal kapcsolatban;

4) ha gazdasági szaktanítással kapcsolatik össze: az lehet mezőgazdasági, vagy szőlő és gyümölcsfa művelési, s kertészeti oktatás; mindegyik esetben a tanítás célja által kívánt kiterjedésben adandók ez intézet rendelkezésére alkalmas terek;

5) az intézet jól fellegyen szerelve a kísérletekhez és mutatványokhoz szükséges mindennemű taneszközökkel, hogy minden minél inkább szemléletileg taníttathassák, mert a rendelkezésre álló rövid idő alatt, és a tanulók képzettségéhez mértén, csak így lehet sikeres a tanítás.

Az ily intézet gazdasági vagy iparos – felső népiskola nevet visel, és benne külön azon intézet számára megállapított tanterv szerint eszközöltetik a tanítás.

53. §. A hol a körülmények czélszerűvé teszik: az elemi iskola ismétlődő tanfolyama a helyben levő felső népiskolánál s ennek tanítói közreműködésével is rendezhető.

C) A népiskolai tanítókról.

54. §. Mindegyik egyházkerület egy tanítóképesítő bizottságot állít fel, melynek tagjai: az egyházkerületben levő nyilvános ref. tanító képezdének tanárai, és az egyházkerületnek még legalább 3 választottja.

A hol az egyházkerületben nincs ref. nyilvános képezde, vagy valamely módon nem alkalmazhatók a vizsgáló bizottságba képezdei szaktanárok: ott e képesítő bizottság csak az egyházi énekekből és vallástanból való vizsgálatra szorítkozik.

Ezen képesítő bizottságok szervezetét, eljárását és a vizsgálatok idejét, a jelen szabályzat értelmében az egyházkerületek szabályrendelettel állapítják meg.

55. §. Népiskolai tanítói hivatalra csak oly egyének képesíthetők, kik valamely nyilvános képezdében az illető (t. i. elemi vagy felső népiskolai) tanfolyamra előkészítő törvényes tanfolyamot egészen elvégezték, s a köteles vizsgálatokat letévén, az illető tanfolyamra képesítő bélyegmentes tanítói oklevelet nyertek; vagy ha nem végeztek is nyilvános képezdei tanfolyamot, de mind az elméleti, mind a gyakorlati képesítő vizsgálatot sikerrel letették.

56. §. A képesítő vizsgálatok, a képezdei egész tanfolyam elvégeztével és ezt követőleg a tanítás terén legkevesebb egy évi gyakorlat kimutatása után, de legfőlebb 2 év alatt tehetők le valamelyik

egyházkerület tanítóképesítő bizottsága előtt; a képezdei összes tantárgyakból, írásbeli dolgozatokból, és a tanítás gyakorlásából.

A kik a képezdei tanfolyamot nem végezték el, azok a kellő gyakorlat és tanultságuk kimutatása mellett, a püspök engedélyével bocsáthatók képesítő vizsgálatokra.

A kik a képesítő vizsgálatokon kétszer visszavettednek, többé vizsgálatra nem bocsáttatnak.

A kik nem saját tanítóképesítő bizottságainktól, hanem államilag erre jogosított más nyilvános intézettől nyertek tanítói oklevelet: ez érvényesnek ismertetik ugyan, de az ilyenek kötelesek az egyházi énekekből és vallástanból valamelyik egyházkerületi tanító-képesítő bizottság előtt vizsgálatot tenni.

57. §. Felső népiskolában tanítóságra csak oly egyének képesíthetők, a kik az elemi iskolai képezde tanfolyamának elvégzése után, vagy a felső népiskolai tanítóságra készítõ állami tanfolyamot is elvégezték, vagy pedig valamely felsőbb tanintézetben (p. o. főiskola bölcsészeti szakosztályában, vagy műegyetemen, vagy gazdasági tanintézetben) legalább két évig sikerrel tanulták azon tárgyakat, melyek tanítására képesíttetni akarnak.

Ezek kötelesek az elemi iskolai tanítóságra képesítő vizsgálaton felül még egy képesítő vizsgálatot tenni a tantárgyak azon csoportjából, melyre a felső népiskolán képesíttetnek.

A kik valamely szaktanítással összekötött felső népiskolában szaktanítókul óhajtanak alkalmaztatni: azoknak megengedhető, hogy ha előbb végezték el gazdasági vagy egyéb felsőbb intézetben szaktanulmányaikat: utólag valamely képezdén csak a szükséges paedagogiai és irodalmi ismereteket szerezzék meg, és úgy tegyék le a képesítő vizsgálatot.

A tanítók: rendes, ideiglenes, és segédtanítók. A tanítók és tanítónők, képzettségre alkalmazhatóságra, jogokra és köteleességekre nézve – a mennyiben a jelen szabályzat kivételt nem állapít meg: – egyenlő elbánás alatt állanak.

58. §. Rendes tanítóul alkalmazható a magyar nyelvet teljesen bíró oly egyén, kinek a fentebbi szakaszok értelmében képesítő oklevele van.

Azonban a kik 1869 jan. 1-seje előtt nyertek rendes tanítói alkalmazást, azóta e minőségben folytonosan és jó sikerrel működtek, s erről az egyházmegyei hatóságtól bizonyítványt nyernek: azok képesített tanítókul tekintendők; minden más esetben, az oklevéllel nem bíró, bár már rendes tanítókul alkalmazott egyének, jelen szabályzat életbeléptétől számított másfél év alatt kötelesek képesítő vizsgálatot tenni, ellenkező esetben ideiglenes tanítókul tekintetnek, s helyük a tanév végén rendes tanítóval töltendő be.

59. §. A rendes tanítókat az iskolaszék ajánlatára, az egyházközségi tanács választja szavazással.

A rendes tanítók élethosszig választatnak, s hivatalukból csupán súlyos hanyagság, erkölcsi kihágás, polgári bűntény, vagy az állam-törvényekben avagy az egyházi törvényekben ilyenül kijelentett esetekben, mozdíthatók el az egyházmegye ítélete alapján, – minden ily ítélet az egyházkerületre fölebbezendő.

60. §. Ideiglenes tanítót – rendes tanító hiányában – szintén az iskolaszék ajánlatára az egyházközségi tanács választ a rendes tanító helyetteséül, a legközelebbi választásig, vagy egy év tartamára; rendkívüli esetekben, még egy évig megtartható ideiglenes minőségében az esperest engedélyével.

Ideiglenes tanítókul alkalmazhatók: képesített, vagy legalább képezdei avagy 3 évi theol. tanfolyamot végzett egyének.

61. §. Segédtanító csak ott alkalmazható, a hol rendes, – vagy azt helyettesítő ideiglenes tanító is van.

Segédtanítókat az iskolaszék választja egy évre vagy hosszabb de eleve meghatározott időre, oly egyének közül, kik a képezdei tanfolyamot elvégezték, vagy mint III-ad éves növendékek a képezde igazgatósága által kibocsáttatnak.

Az 56-ik §-ban irt oly egyének, kik képezdei tanfolyamot nem végeztek, de képesítő vizsgálatra készülnek, megfelelő műveltségüknek és képességüknek vagy az egyházkerületben levő ref. képezde igazgatóságánál, – vagy ha azon egyházkerületben képezde nincsen, a tanítóképesítő bizottságnál egy előleges vizsgálaton igazolása mellett, az esperest engedélyével választhatók legfőlebb egy év tartamára segédtanítókul.

62. §. Minden tanítói hivatal megüresedése az esperestnek azonnal bejelentendő; hasonlóul felterjesztendő hozzá a megejtett választás eredménye is a megválasztott egyén okmányaival együtt. A megválasztott egyén okmányai közül – ha ő más egyházmegyéből jő, az illető esperest bizonyítványa, illetőleg elbocsátó levele nem hiányozhatik.

A rendes tanítót ideiglenesen az esperest, véglegesen az egyházmegyei közgyűlés erősíti meg, az 55-57. §-ban irt kellékek alapján. Az ideiglenes és segédtanítókat az esperest erősíti meg.

63. §. A megüresedett tanítói állomások a mennyire lehet azonnal, – de minden esetre a következő tanév megnyílta előtt betöltendők.

64. §. Akár rendes, akár ideiglenes vagy segédtanítóknak hivatalukról lemondását az egyháztanács csak oly időben (p. o. a következő tanév megnyílta előtt 3 hónappal) tartozik elfogadni, a mikor az új tanév megnyíltáig helyük új egyénnel még betölthető. – A tanév folyama alatt távozást (ha csak az előre kikötve nem volt) az egyház kerületi tanács nem köteles megengedni, sőt rendkívüli eseteken kívül nem is szabad megengednie.

Az egyházközségi tanács is hasonló módon és feltételek alatt mondhat fel az ideiglenes és segédtanítóknak.

65. §. A tanító halála esetén özvegye és árvái legalább félévig, vagy ha a tanév elején történt a halálozás, az egész folyó tanévre, élvezi a lakás és a fizetés egy részét; s ez idő alatt ideiglenes tanító alkalmazandó az elhunyt helyettesül, kinek a körülményekhez képest méltányos fizetését a presbyterium meghallgatásával az esperest határozza meg, úgy, hogy a tanítói jövedelmek egy része az özvegy s árvák javára maradjon.

Az özvegynek és árváknak, ha nagy szükségben vannak, e kedvezmény az egyházközségi tanács kívánatára s az esperest engedélyével, még a következő tanévre is megadható, de azontúl az állomás rendes tanítóval töltendő be.

66. §. Ha az egyházközség elmulasztaná a szükségessé vált tanítói állomásokat betölteni, vagy e betöltést halogatná: az esperest nevez ki oda a szükség szerint segéd-, vagy ideiglenes tanítót; – valamint időközben rendkívüli megüresedések esetén is, – ha szükséges ő intézkedhetik.

Rendes tanító halála esetén, az esperest rendeletére az egyházmegyében bármely segédtanító köteles elfogadni az annak helyettesül való alkalmazást, de ekkor javadalmazása nem lehet kevesebb, mint volt segédtanítói állomásán.

67. §. A tanítók fizetését az egyházközség anyagi erejéhez, a tanító teendőihez, és a helybeli életviszonyok költséges voltahoz mérve, az egyházi községtanács állapítja meg az iskolaszék javaslatára, és az egyházmegye jóváhagyásával; e fizetés azonban nem lehet kevesebb, mint:

1) elemi iskolában:

a) rendes tanítónak tisztos lakás, $\frac{1}{4}$ holdnyi kerttel (vagy ezek helyett 100 forint) és 400 ft fizetés, vagy ezzel felérő természetbeli jövedelem.

b) segéd tanítónak tisztos lakás (vagy megfelelő lakbér) és ha élelmezést kap 100 ft, élelmezés nélkül 200 ft.

2) felső népiskolában:

a) rendes tanítónak tisztos lakás, $\frac{1}{4}$ holdnyi kerttel (vagy 100 forint lakbér) és 550 ft fizetés, vagy egyenértékű jövedelem terményekben;

b) segéd tanítónak tisztos lakás és 250 forint, vagy élelmezéssel 150 forint.

A termények értéke, áruk 10 évi átlagát számítva állapítatik meg.

A hol az eddigi fizetések az itt megállapított minimumnál nagyobbak: ott azok le nem szállíthatók.

Az ismétlő iskolai tanfolyamban tanításért, a növendékeknek és az adott óráknak számához képest, külön díj állapítandó meg, a mennyiben ez által a tanító a köteles heti 26 óránál többet tanít.

68. §. A rendes tanítóra reábizhatok a kántori és orgonista teendők

is. Ez esetben a szabályszerű tanítói fizetésen felül adandó neki a temetési díjak jövedelme.

69. §. Minden tanítói díjlevél (a képezdei igazgatóságokhoz tanító kibocsátásaért beküldöttek is) az esperest által hitelesítve, megerősítve és aláírva adandó ki.

70. §. A tanítók nyugdíjazásáról, s özvegyeik és árváik gyámolításáról az 1875. XXXII. t. ez. értelmében kötelesek az iskolafentartók gondoskodni, és pedig vagy az által, hogy az állami nyugdíjpénztárba a törvény 28. és 29. §-aiban irt befizetéseket teljesítik, vagy az által, hogy a törvény 31. §-sa értelmében, külön maguk biztosítanak számukra nyugdíjat.

Ez utóbbi esetben nyugdíjazást, s az özvegyek és árvák ellátását, vagy az iskolafentartó egyházközség saját tanítóinak, vagy az egyházmegye, vagy az egyházkerület a kebelebeli összes tanítóknak biztosítja. A nyugdíjazás szabályai az első esetben az egyházmegyei,- a második és harmadik esetben az egyházkerületi közgyűlés által hagyatnak jóvá.

71. §. A tanító országos, vármegyei, városi, községi és egyházi képviselő, valamint esküdtszéki tag is lehet, a kántori és organista teendőket teljesítheti, (a hol az nem önálló állomás, vagy hivatal) temetéseken segédkezhetik: de a tanítóság mellett semminemű hivatalt nem viselhet.

D) A n é p i s k o l a i hatóságok.

72. §. Az egyházközségek által fentartott kisedóvodák és népiskolák fölött álló hatóságok: első fokon az egyházközségi tanács, (presbyterium) s az általa választott iskolaszék; – másod fokon az egyházmegye; – harmadfokon az egyházkerület, és legfelül az országos egyházi tanács.

73. §. Az egyházközségi tanács (presbyterium) gondoskodik a szükséges kisedóvoda, vagy elemi- avagy felső népiskola felállításáról és fentartásáról, az iskolai épületek létesítéséről és szaporításáról vagy bővítéséről, a rendes és rendkívüli tanítók választásáról, s ezeknek és a segéd-tanítóknak fizetéséről; az iskolára vonatkozó törvényeknek s egyházi felsőbb rendeleteknek végrehajtásáról, valamint azok értelmében az iskolára felügyel és az iskolaszéket megalakítja, és annak tagjait választja.

74. §. Az iskolaszék a helybeli lelkész elnöklete alatt legalább 5, legfőlebb 15 tagból áll. Tagja a rendes tanító is, hol több tanító van, az igazgató, – a hol pedig több iskola van, mindegyiknek rendes, illetőleg igazgató tanítója.

Nagyobb egyházközségekben, ha az iskolák egymástól távolsága és a teendők halmozottsága igényli, egynél több iskolaszék is szervezhető.

75. §. Az iskolaszék:

1) iskola felállításánál szükséges teendőkben és építkezéseknél a presbyteriumnak segédkezik;

2) a fenálló iskolai épületeknek szükséges bővítését vagy átalakítását a presbyteriumnál szorgalmazza; –

3) az iskolai épületek fentartásáról s javításáról gondoskodik,
 4) az iskolát bútorokkal és a tanításhoz szükséges eszközökkel (35. §.) és tanszerekkel az egyházközség költségén felszereli,

5) az egyházközségi tanács által elrendelt iskolai szolgálmányokat behajtja,

6) a tanítók fizetésének kiszolgáltatásáról gondoskodik,

7) a segédtanítókat alkalmazza, a rendes és ideiglenes tanítókat a presbyteriumnak megválasztásra ajánlja, –

8) évenként összeírja, és folyton számon tartja a tanköteles gyermekeket, és azok iskolába járatására felügyel,

9) az iskolamulasztók szülőit a törvény és egyházi rendeletek értelmében megbünteti, –

10) a tankönyveket eleve beszerzi, s gondoskodik, hogy minden tanuló megszerezze a szükséges tankönyveket; a szegényeknek azokat ingyen kiadatja. (34. §.)

11) gondoskodik az iskolai könyvtár, és a mennyire lehet népkönyvtár felállításáról. (35. 36. §§.)

12) felügyel, hogy a tanítók kötelességeiket pontosan teljesítsék, és hogy az iskolában úgy a tanítás, mint a rendtartás és fegyelem, a törvények és felsőbb rendeletek értelmében pontosan eszközöltessék.

E végre havonként legalább egyszer az iskolát, elnöke vagy 1, legfőlebb 2 tagja által meglátogatattja, kik ott mindent szemügyre vesznek, a tanítást is meghallgatják, de a tanulók előtt semmibe bele nem szólhatnak; –

13) a kötelességüket mulasztó, vagy másként megsértő tanítókat figyelmezteti, s felőlük szükség esetén jelentést tesz a presbyteriumnak.

14) a gyermekek fegyelmi ügyeiben másod fokon, a szülők és tanítók közötti – vagy a tanítók egymás közötti ügyeiben első fokon bíraskodik. – Innét az egyházmegyéhez felebbezhetni;

15) az iskolai szünidőket az esperest jóváhagyásával meghatározza;

16) az egyházi felsőbbség vagy a tanfelügyelő, vagy a közigazgatási bizottság által kívánt statistikai adatokat összeállítja, és a kívánt helyre vagy időre beszolgáltatja.

76. §. Az egyházmegye a népiskolák feletti hatóságát és a felügyeletet gyakorolja: 1) közgyűlésén, 2) törvényszékén, 3) esperestje, 4) egyházmegyei iskola felügyelői és tanügyi bizottsága által.

77. §. Az egyházmegyei közgyűlés: a megválasztott rendes tanítókat hivatalaikban megerősíti, s intézkedik a tanító választásoknál felmerülő kérdésekben; – az esperestnek, egyházmegyei iskolafelügyelőknek s a tanügyi bizottságnak jelentéseit és javaslatait tárgyalja, és azok felett intézkedik; – a hol szükséges egyházmegyei határozattal intézkedik az iránt, hogy az egyes egyházközségek iskolaügyi kötelességeiket teljesítsék; – kebeléből tanügyi bizottságot, és a szükséges számmal egyházmegyei iskolafelügyelőket választ; – az iskolai törvények és egyházkerületi

szabályrendeletek körén belől a népiskolákra s óvodákra szükséges szabályrendeleteket alkot; – intézkedik az egész népiskolai nevelésnek és oktatásnak a törvény értelmében kezelése, terjesztése és fejlesztése iránt; – öröködik az iskolai vagyon, alapítványok és jövedelmek biztos kezelése és rendeltetésük szerint felhasználása felett; (e végből az egyházmegyei községektől az iskolai számadásokat is bekívánja és megvizsgálhatja); – határoz a tanítók és iskolaszék, vagy presbytérium közt felmerülő oly ügyekben, melyek nem fegyelmi természetűek.

Az egyházmegyei közgyűlés ezen feladatának betöltésében segédkezik az általa választott tanügyi bizottság, mint szakértő véleményező testület. Éhez adatnak ki előleges átvizsgálás és felőlük való jelentéstétel végett úgy az esperestnek, mint az iskolafelügyelőknek jelentései, s ezek felhasználásával a tanügyi bizottság évenként egy részletes és véleményes jelentést dolgozik ki, az egyházmegye közoktatási állapotáról, mely az egyházmegye közgyűlése elé terjesztetik, ott tárgyalatik, és a reá hozott határozatokkal együtt az egyházkerületre felterjesztetik.

78. §. Az egyházmegyei törvényszék:

mint első fokú bíróság ítél a tanítók fegyelmi ügyeiben, s a tanítók, lelkész, presbytérium, vagy iskolaszék ellen beadott ilyenmű panaszokban;

mint másodfokú bíróság ítél a tanítók és szülék között fölmerült oly fegyelmi ügyekben, melyekben első fokon az iskolaszék már határozott.

79. §. Az esperest:

évenként legalább egyszer, (a canonica visitatio alkalmával) minden népiskolát, óvodát, és – ha van az egyházmegyében, tanítóképezdét – megvizsgál. Ez alkalommal szemügyre veszi úgy a tanítóknak, mint az iskolaszéknek eljárását; – a gyermekek iskoláztatására, s a mulasztók megbüntetésére vonatkozó kimutatásokat, – az iskolák épületeit és bútorokkal s taneszközökkel felszerelését; – megvizsgálja az iskola vagyonának miként kezelését, tőkék hova elhelyezését és a jövedelmek miként felhasználását; – a tapasztalt hiányokról a mennyire hatás köre engedni intézkedik, a mennyiben szükséges az egyházmegyei közgyűlésre jelentést tesz.

80. §. Az egyházmegyei közgyűlés az iskolák látogatására, a lelkészek vagy más a tanügygyel szakszerűleg foglalkozó egyének közöl, egyházmegyei felügyelőket választ a szükséges számmal, kik között az egyházmegye iskolakörökre osztatik fel.

Ezen iskolafelügyelők kötelesek a szorgalom idő alatt a körükbe eső iskolákat legalább minden 3 hónapban egyszer, s az egész szorgalomidő alatt legalább háromszor meglátogatni, az év különböző szakaiban.

Ezen iskolalátogatók főleg az iskola szellemi életét, az oktatást s annak kezelését, az iskoláztatást, a rend és fegyelem fentartását, az igazgatást és az iskola felszerelését és közegésszégi viszonyait veszik vizsgálat alá.

Tapasztalataikról és a körükben iskolák állapotáról, évenként az egyházmegyére jelentést adnak be az esperesthez.

Ezen iskolalátogatók az egyházmegyei tanügyi bizottságnak is tagjai.

81. §. Az egyházkerület: közgyűlésén az állam és az egyház iskolai törvényeinek keretében a népiskolai oktatás rendezésére és fejlesztésére szabályrendeleteket alkot.

Ily szabályrendelettel állapítja meg az óvodákban és népiskolákban a rendtartást, fegyelmi eljárást, az igazgató tanító – osztálytanítók és a többi tanítók hivatali viszonyát, – sa népiskolai tantervet. – Továbbá intézkedik a tankönyvek és taneszközök megvizsgálása iránt. – Határoz az egyházmegyéről iskolai ügyekben hozzá felterjesztett vagy felebbezett ügyekben. – A törvények végrehajtására és a népnevelés emelésére szükséges határozatokat hoz.

Az egyházkerületi közgyűlés egy tanügyi bizottságot is választ, melynek egyik osztálya a népiskolai bizottság. – E bizottság munkakörét az egyházkerület határozza meg. – E tanügyi bizottsághoz adandók véleményes jelentésre az egyházmegyéről felterjesztett iskolai jelentések és határozatok; és ez azután azok felhasználásáról, az egész egyházkerület népiskolai állapotáról véleményes jelentést terjeszt a közgyűlés elé, mely ott tárgyalatit és a reá hozott határozatokkal együtt az országos egyházi tanácshoz fel terjesztetik.

82. §. Az egyházkerületi törvényszék másod, illetőleg harmad fokon itél az egyházmegyéről főlebbezett népiskolai fegyelmi ügyekben.

NEGYEDIK FEJEZET.

Tanító, -tanítónő- és kiseddóvó-képezdek.

83. §. Minden egyházközség, egyházmegye, egyházkerület, valamint az egytetemes egyház is állíthat és tarthat fenn tanítókat,- tanítónőket- és kiseddóvókat-képző intézeteket.

84. §. Mindegyik ily intézettel egy gyakorló népiskolának, illetőleg óvodának kell összekötte lennie, a növendékek gyakorlatilag is képez-tethetése érdekében.

85. §. Minden tanítóképezdéhez legalább 2 holdnyi kert csatolandó, hogy a növendékek a földművelésben, gyümölcsfa és szőlőművelésben gyakorlati oktatást is nyerjenek.

A tanítónőképezdéhez, a kerti gazdaságban való oktatás érdekében csatolandó alkalmas kert.

86. §. A tanári személyzet:

1) tanító (tanítónő) képezében: egy igazgató tanárból, kizárólag az intézetben alkalmazott legalább 2 rendes és 1 segéd tanárból és a gyakorló iskolában is működő egy tanítóból áll.

E személyzetből tanítónőképző intézetekben legalább 2 nő legyen.
2) óvókat képző intézetben egy igazgató, és legalább egy rendes és egy segéd tanítóból, (egyikük főleg az óvodában működik.)

87. §. A paedagogia tanárát és a gyakorló iskola tanítóját kivéve, a többi tanárok középiskolai oktatásra képesített egyének közül alkalmazhatók.

A rendes tanárok s az igazgató a 128. §. értelmében állandóul alkalmazhatnák.

A tanárok által adandó s adható órák számát és a másutt tanítást illetőleg a 131. §. mérvadó

88. §. A tanító (tanítónő) képezdében a fizetések legkevesebbje:

- a) rendes tanároknak tisztos lakás (vagy 200 frt lakbér) és 1200frt.
- b) segéd tanárnak tisztos lakás és 600 frt.
- c) gyakorló iskola tanítójáé: lakás vagy 200 frt lakbér és 600 frt.
- d) az igazgatónak 200 frt igazgatói díj.

Kik az intézet köztartásán, esetleg családjukkal együtt élelmezést is nyernek, azoknak ezért fizetésükből méltányos összeg leszámítható.

89. §. A tanfolyam:

1) tanító (tanítónő) képezde elemi iskolára készítő tanfolyamában legalább 3 év.

2) óvókat képző intézetben 2 év.

90. §. Felvétetnek olyan ép testű növendékek, kik 15-dik életévüket betöltötték, s legfőlebb 20 évesek, s a magyar nyelv, történet, számtan, földrajz, természetrajz és természettan ismereteiből legalább annyit ki-mutatnak, mennyi a reáliskola alsó 4 osztályában tanítatik. E képzettségüket vagy nyilvános tanintézet bizonyítványával, vagy felvételi vizsgálattal kell igazolniuk.

A leányok, a jelen szabályzatban foglaltnak megfelelő nyilvános női közép iskola (felsőbb leány iskola) 3 első évéről hozott bizonyítványával is felvehetők.

A tanítóképezdékbe felvételre különös tekintet fordítandó az ének-lési képességre.

Óvókat képző intézetbe felvételre a fentebb említett testi és életkor-beli kellékek mellett, a felső népiskola 3 évének, vagy a polgári iskola 5 osztályának sikeres elvégzése is elegendő előképzettségül tekintetik.

91. §. Egy-egy osztályba 50 növendéknél több semmi esetre sem vehető fel.

92. §. Kötelezett tantárgyak:

- 1) elemi iskolai tanító (tanítónő) képezdében:
 - a) hit és erkölcsstan,
 - b) egyházi énekek,
 - c) nevelés és oktatástan, – s ezek története,
 - d) magyar nyelv és irodalom,
 - e) történet (hazai és általános),

- f) rajz,
 - g) német nyelv,
 - h) földrajz (hazai és általános),
különös tekintettel fiuknál a földmivelésre és
 - i) természetrajz, iparra, leányoknál a női foglalkozásokra p. o.
főzésre és kertészetre,
 - l) számtan és mértan,
 - m) hazai alkotmánytan,
 - n) ének, zene,
 - o) testgyakorlat tanítása,
 - p) a gyakorló iskolában a tanítás gyakorlása,
 - r) fiúknak: gazdaságtan, gazdasági és kertészeti gyakorlatokkal;
nőknek: gazdaasszonyiség és háztartás szabályai,
 - s) nőknek: női munkák, szigorú kizárásával minden luxus munkának.
- 2) Óvókat képző i n t é z e t b e n .
- a) hit és erkölctan,
 - b) zene és ének, tekintettel az egyházi énekekre,
 - c) népszerű embertan,
 - d) neveléstan s annak története, főszólyt helyezve a kiseddóvársra s ápolásra,
 - e) magyar nyelv s irodalom,
 - f) történeti ismeretek,
 - g) számtan s a mértan elemei,
 - h) természetrajz,
 - i) rajz,
 - k) a kiseddóvás gyakorlása.

93. §. A tanórák heti száma a tanulókra nézve, a kötelezett tantárgyakból a testgyakorlásra kívül legfőlebb 28 óra.

A testgyakorlásra a 138. §. rendelkezése irányadó és a katonai gyakorlatok már a 2-ik osztályban kezdendők.

94. §. A tantervet, valamint a rendtartási és fegyelmi szabályokat mindegyik ily intézet számára az illető egyházkerület, – (az egyetemes egyház által fentartottra nézve az orsz. egyháztanács) állapítja meg.

95. §. Mérsékelt tandíjat az igazgató tanács állapíthat meg. – De az iskola fentartó az oktatást egészen ingyenessé teheti.
A szegénységüket kimutatóknak a tandíj minden esetre elengedendő.

96. §. A tanítás helyiségeire nézve a 119. §-ban írt határozatok alkalmazandók.

Minden osztály külön tanteremben helyezendő el.

Minden intézet földrajzi, természetrajzi, természettani gyűjteményekkel és mértani eszközökkel kellően felszerelendő.

Mindegyik intézetbe szakkönyvtár állítandó és gyarapítandó a tanárok és tanulók használatára.

Azonban ha a képezde oly gymnásiummal vagy főiskolával van kapcsolatban, melyben a kellő gyűjtemények megvannak, könyvtárában a paed, szak is eléggé képviselve van, és a képezde mindezeket akadálytalanul használhatja: akkor megengedhető, hogy csak a gyakori használatra szükséges tárgyak szereztessenek be külön is a képezde számára.

97. §. Mindegyik képezdében köztartás állítatik, melyben mérsékelt díjért minden növendék élelmi ellátást nyer.

A köztartási díjat évenként a képezde igazgatótanácsa határozza meg.

A mennyiben az intézet anyagi ereje engedi, vagy erre külön alapítványok tételnek, a legszegényebb és szorgalmas növendékek a köztartásban díj nélkül nyernek élelmezést.

A köztartásban legalább egy tanár (tanítónő) – a mi legkívánatosabb, maga az igazgató is – a növendékekkel együtt eszik.

A köztartásban részvétel a tanuló tetszésére hagyatik.

A hol a képezde más felsőbb tanintézettel közvetlen kapcsolatban áll fent, ott mindegyik intézet növendékei közös köztartásban élelmezhetők.

98. §. A mennyire az anyagi körülmények engedik, a növendékek számára bentlakás is rendezendő; mely akként szervezendő, hogy egyfelől családias szellemben való együttélés legyen, másfelől a növendékek egyéniségének szabad kifejlődése ne akadályoztassék.

Igen kívánatos, hogy az igazgató (ez még bentlakás nem léte esetén is) vagy legalább egy segéd tanár, minden esetre bentlakják az intézetben a tanulókkal. – Tanítónőképezdében a bentlakókkal feltétlenül bent kell lakni az igazgatónak, és még legalább egy tanítónőnek.

A bentlakás a tanulók tetszésére hagyatik. De a kintlakók csak az igazgatóság engedélyével és folytonos felügyelete alatt lakhatnak tisztes házaknál.

99. §. Az egész intézet közvetlenül az igazgató vezetése és rendezése alatt áll, ki a tanári karral együtt kezeli úgy a tanulmányi, mint a fegyelmi és rendtartási ügyeket is.

E célra legalább havonként egyszer tanári értekezletet és tanári széket tart,

A tanári értekezleteken, a tanítás kellő öszhangzatba menetele érdekében, megbeszélendők úgy az egyes tantárgyakra, mint az egyes osztályokra és az egyes tanulókra nézve a tanárok tapasztalatai, észrevételei, a növendékek haladása, a tananyagra nézve a tanárok végzett munkája, netán mutatkozó hézagok és aránytalanságok kiegyenlítendők.

A tanári székek a fegyelmi és rendtartási ügyeket tárgyalják.

100. §. Fegyelmi ügyekben s a tanulók személyes viszonyában első fokon az igazgató, s illetőleg a tanári szék intézkedik.

Az igazgatónak és a tanári székeknek illetőségi köre, valamint az igazgatónak az osztály tanárokhoz és tanárokhoz való jogviszonya, az egy-

házkerület által megállapítandó fegyelmi és rendtartási szabályzatban határozatlik meg részletesen.

101. §. Az igazgató és a tanári szék fölött az igazgatótanács áll, melynek elnökét és tagjait az iskolatartó testület választja.

Tagjainak száma az elnökkel együtt legalább 5, legfőlebb 9. Az igazgató hivatalánál fogva tagja, s csak oly ügyekben nincsen szavazata, melyekben személyesen érdekelve van.

102. §. Az igazgató tanács az egyházkerület utasításai szerint kezeli a képezde anyagi és szellemi ügyeit, felügyel a tanári kar működésére és ítél a tanári székből hozzá felebbezett ügyekben.

Fontosabb ügyekben hozott vagy súlyosabb következésű másodfokú ítéletei ellen a püspökhöz folyamodhatnak a felek.

Az igazgatótanács a tanárok és az igazgató elleni fegyelmi ügyekben első fokú hatóság. ítéletei s határozatai ellen másodfokra az egyházkerületi tanácshoz folyamodhatnak a felek.

103. §. Mindegyik képezdéről évenként nyomtatott értesítő adandó ki.

E mellett az igazgató az intézet anyagi és szellemi állapotáról évenként részletes jelentést készít, melyet az igazgatótanács a maga jelentésével és véleményével megtoldva, az egyházkerületi közgyűlés számára a püspökhöz fölterjeszt.

MÁSODIK RÉSZ.

Keresztyén felebaráti nevelő-intézetek.

104.§.Az egyháznak első sorban és kiváló feladata, keresztyéni szeretettel azoknak neveléséről és önfentartó munkára képesítéséről gondoskodni, a kik különben elhagyatottságuk, vagy szegénységük, vagy testi fogyatkozásaik miatt sem maguk erejéből, sem hozzátartozóik segélyével nem neveltethetnek fel a keresztyén erkölcsökben, az egyháznak és a társadalomnak munkás tagjaivá; vagy a kik épen egész életükre leginkább reá szorultak a krisztusi emberszeretet ápoló oltalmára.

Az egyház által az ily szerencsétlenek nevelésére és ápolására létesítendő intézetek:

1) az árvaházak, azon mindkét nemű gyermekeknek keresetre képességük koráig (tehát 16-18 éves korukig) nevelésére, kik szülőknek halála folytán megfosztattak a családjuk körében nevelkedetés áldásától, s kiknek neveltetéséről máskép nem gondoskodhatnak;

2) a szeretet házak, a mindkét nemű azon anyagilag és erkölcsileg elhagyatott, de különben ép testű és elméjű gyermekek 16-18 éves korukig ellátására és nevelésére, kik – akár élnek szülők akár nem: – az anyagi nyomor mellett helyzetüknél fogva az erkölcsi elvészésnek is leginkább ki vannak téve;

3) a siketnémák, – és

4) a vakok – nevelő intézetei, azok számára, kik – illető testi fogyatkozásuk miatt, máskép mint ily intézetben nem nyerhetik szükséges kiképeztetésüket.

5) intézetek azon gyenge elméjűek nevelésére, kik az 1868-dik XXXVIII. t. ez. 3. §. és a jelen szabályzat 13. §. értelmében a rendes nyilvános tanintézetekből kizárják.

105. §. Mindezen intézetek bármelyikét felállíthatják és fenntarthatják egyházközségek, egyházmegyék, egyházkerületek és az országos egyház, sőt egyesek vagy társulatok is úgy, hogy azt az egyház hatósága alá helyezik.

106. §. Hogy fent sorolt keresztyén felebaráti intézetek, hol és mily számmal s közülök melyek állíttassanak fel előbb? az függ az adakozók és alapítók jótékonyaságától, továbbá attól, hogy az egyes vidékeken melyikre van nagyobb szükség, s végre az anyagi körülményektől.

A lelkészeknek kötelességükké tétetik, koronként a hívek figyelmét és adakozó buzgóságát felhívni a keresztyén felebaráti intézetek gyámo-lítására, s létesítésükhöz való adakozásra.

Az egyházkerületek e célra évenként gyűjtéseket eszközölnek. Az így begyűlt összegek, a netalán tett alapítványokkal tőkésítendőek mind addig, MÍG azokból egy-egy intézet felállítható.

A gyűjtéseknél vagy adakozásoknál megjelelhető, hogy árvaház, vagy szeretetház, vagy micsoda intézet létesítésére fordítandók az adományok.

– Az így begyűlt adományok külön a megjelölt célra kezelendőek.

Több egyházkerület közös erővel is állíthat fel ily intézetet, s azt vagy az orsz. egyházi tanács közvetlen kormányzata alá helyezik, vagy kölcsönös megállapodás szerint más módon kezelik. Az ily közös intézetekbe az illető egyházkerületekből azon arányban vétetnek fel növendékek, a mely arányban azon egyházkerületek az intézet fentartásához járulnak.

107. §. A felállított egyes intézetek szervezetét és szabályait a fentartó – illetőleg azon testület határozza meg, melynek közvetlen hatósága alatt álland. – Ha ez nem az egyházkerület vagy orsz. egyházi tanács, akkor a szervezeti és rendtartási szabályok az egyházkerület jóváhagyásával állapíthatók meg.

Azonban minden ily szervezeti szabályzatban a következő §-szokban foglalt határozatok megtartandók.

108. §. Az egyház hatósága alatt álló keresztyén felebaráti intézetek első sorban a ref. vallású növendékek számára tartatnak fenn, de a mennyiben azok kiszorítása nélkül tehető, más vallásúak is befogadandók ugyanazon feltételek alatt. Ezek vallási oktatásáról saját felekezetük gondoskodik.

109. §. A fiú és leány növendékek a mennyire lehet külön intézetben, de minden esetre egészen elkülönített lakosztályokban nevelendők.

110. §. Minden intézet élén egy igazgató, és ha ez igazgató nem nő, egy házi anya (ki az igazgató felesége is lehet) áll.

Az igazgatón kívül a szükséges számú tanító és nevelő személyzet alkalmazandó.

111. §. A növendékek az intézetben bentlaknak, s ott ételmezést, ruházatot és teljes ellátást nyernek.

112. §. A főfeladat már a berendezés és az intézet egész vezetése által, a növendékek számára a keresztyén családi életet lehetőleg pótolni, és a növendékek önálló egyéniségének, jó irányú erkölcsi jellemének s értelmiségének kifejlődésére hatni.

Ezért egy-egy intézetben legfőlebb 100 növendék vehető fel. Ezek is egy-egy nevelő közvetlen gondozása alatt oly számmal (15-20) osztandók fel, külön együtt élő csoportokra, hogy azokban egy felől családias szellem és együttélés fejlődhessen ki, másfelől a nevelő mindegyikkel egyénileg foglalkozhassék, s arra egyéni sajátságához képest hathasson.

113. §. Az árvaházak és szeretetházak növendékei a jelen szabályzatban megállapított népiskolai oktatásban részesítendőek, s pedig lehetőleg magában az intézetben. – Az árvaházak növendékei azonban helyben levő középiskolába is bejárhatnak.

114. §. A növendékek ruházatukat, ételmezésüket és egész életmódjukat illetőleg, jövő életük sorsukhoz képest oly módon és kényelemben nevelendők, a melyet később is saját erejükből tisztességes munkájukkal maguk megszerezhetnek, s a mely jövő foglalkozásukhoz illő.

115. §. Különösen szeretetházakban a nevelés egyik alapelve: a munkára munka által nevelni, és képezni nemcsak a testi ügyességet, de az erkölcsi jellemet is.

Azonban szigorú szabályul tartandó, hogy itt a növendékek által teljesített munka nem cél, hanem nevelési eszköz; azaz nem annyit szabad velők dolgoztatni, mennyi csak erejüktől telik, s nem azon célból, hogy p. o. az intézetbeli ellátásukat megkeressék, hanem annyit s oly módon, a mennyit iskolai tanításuk elhanyagolása nélkül tehetnek, s a mennyi szükséges egyfelől testi erősítésükre, ügyesítésükre és másfelől jellemükben a munkásság és munkaszeretet kiképzésére.

Szeretetházakban első sorban a gazdasági munkák alkalmazandók nevelési eszközül. Ezért az intézetnek bizonyos kiterjedésű gazdaságának, vagy legalább kertjének is kell lennie.

Alkalmazhatók azonban bent az intézetben gyakorolható iparos foglalkozások is, p. o. asztalos, csizmadia, szabó stb. munkák.

116. §. A már megbélyegzetten romlott, s úgy nevezett correctio-intézetbe való gyermekek külön intézetbe nevelendők.

117. §. Minden keresztyén felebaráti intézet, egyéb köznevelő s oktató intézetekkel egyenlőn, az egyházi hatóságok felügyelete, illetőleg igazgatása és gondozása alatt állanak, és állapotukról szintén évenként jelentés adandó be a felsőbbséghez, és értesítő teendő közzé.

HARMADIK RÉSZ.

Középtanodák.
ELSŐ FEJEZET.

Általános határozatok.

118. §. Középtanodai tanintézetek:

- a) fiuk számára a gymnasiumok, és a reáliskolák;
- b) leányok számára a női középiskolák (u. n. felsőbb leányiskolák). Ily nyilvános középiskolákat a jelen szabályzat értelmében állíthatnak fel és tarthatnak fenn: az egyházközségek, egyházmegyék, egyházkerületek és az egyetemes egyház.

Újonnan létesítendő intézetek, azok anyagi erejének, szervezetének, és tanrendszerének felterjesztése és a helyiségek kimutatása mellett, az illető felsőbbségek útján bejelentendők az illető egyházkerületnek s illetőleg az egyházkerület által az országos egyháztanácsnak, ki azt az államkormányának jelenti be.

Új tanintézet az egyházkerületnek, illetőleg legfőbb fokon az országos egyházi tanácsnak engedélyével létesíthető. Ez engedély azonban csak azon esetben tagadható meg, ha alapos okokkal indokolható, hogy a felállítandó intézet a jelen szabályzat követelményeinek nem felelhet meg.

Az egyházkerülethez és az országos egyházi tanácshoz főleg kívánt bejelentés, legalább 8 hónappal az intézet megnyílta előtt s mindenestre oly időben teendő meg, hogy ezen egyházi főhatóságok, az ügy alapos megvizsgálása folytán határozhassanak az engedély megadása fölött.

119. §. Az iskolai épületek egészséges helyen épültek, szárazak, s a tanulók létszámához mérten elegendő számú tágas, világos és kellően szellőztethető tanítási, rajzoló és tornázó termekkel legyenek ellátva.

Az ezentúl építendő tantermekben minden tanulóra legkevesebb: 4 méter 11 cm. (13 láb) magasság mellett az alsó osztályokban 0.999 □ méter (10 □□ láb); a felsőbbekben 1.199 □ méter (12 □ láb); a rajzoló termekben pedig 2.997-3.197 □ méter (30–32 □ láb) hely számítandó.

A már létező tantermek is, a mennyire lehet, e szerint alakítandók át.

120. §. Minden középiskolában a tanulók számára egy könyvgyűjtemény, a tanárok számára egy szakkönyvtár, és az intézet minősége által igényelt állat- növény- és ásványtani, földrajzi, természettani és vegytani tárgyak s eszközök gyűjteménye, továbbá rajz- és gipszminta gyűjtemény, s kellőleg felszerelt tornaterem állítandó.

E könyvtárak és gyűjtemények gyarapítására évenként bizonyos összeg fordítandó. Ezen összegnek legkevesebbjét a körülmények szerint az egyházkerület, illetőleg országos egyháztanács állapíthatja meg.

121. §. A réf. felekezeti nyilvános gymnasiumok és reáliskolák, valamint a női középiskolák első sorban a ref. vallású tanulók kiképzésére tartatnak ugyan fenn, mindamellett azokba bármely vallású és nyelvű tanulók a ref. vallásúakkal mindenben egyenlő feltételek alatt felveendők, és csak azon esetben utasíthatók vissza, ha az illető osztályban a törvényes létszám már betelt, vagy ha miattuk bizonyos előre kitűzött határidőn belől jelentkező ref. vallású tanulók szorulnának ki az intézetből.

E szabály körén belől, a felvételi kellékeknek megfelelő bármely tanuló, rendes tanulóul a jelentkezés sorrendjében beveendő, kivévén ha az ragályos bajban szenved.

MÁSODIK FEJEZET.

Gymnasiumok és reáliskolák.

122. §. A gymnasiumok a görög és a római irodalom s műveltség felhasználásával kiválóan az egyetemre, s azzal egyirányú főiskolákra; – a reáliskolák pedig kiválóan a műegyetemre, s technikai és gazdasági felsőbb iskolákra előkészítő tanintézetek.

123. §. Mind a gymnasium, mind a reáliskola nyolcz évi tanfolyamot s ebben egy-egy évig tartó 8 osztályt foglal magában.

A már jelenleg létező intézetekre nézve, az egyházkerület meghallgatásával az országos egyházi tanács megengedheti, hogy ott, hol a jelen szabályzat értelmében nem bírnak 8 osztályú tanintézetet tartani fenn, de helyhez kötött jelentékeny alapítványok vannak: kivételesen a jelen szabályzat értelmében szervezett 4, vagy 6 osztályú középiskolákat tartanak fenn.

124. §. Minden gymnasiumban és reáliskolában rendszerint csak rendes tanárok alkalmazandók. Tanerők hiányában azonban kivételesen és ideiglenesen helyettes tanárok is alkalmazhatók oly feltétellel, hogy a tanszakokra képesítő tanári vizsgálatot két év alatt letegyék, különben állomásukon továbbra meg nem hagyhatók.

A rendes tanárok száma (az igazgatón kívül) bármely intézetnél az abban fennálló osztályok számánál kisebb nem lehet.

125. §. Rendes tanárokul csak oly feddhetlen erkölcsű egyének alkalmazhatók, kik valamelyik hazai egyetemen, vagy legalább oly nyilvános főtanodánál, melyen a jelen szabályzatnak megfelelő bölcsészet- természet-tudományi tanfolyam és középtanodai tanárképezde van, az illetékes vizsgáló bizottság előtt, úgy az általános műveltségre tartozó tárgyakból, mint tanszakukból, és a szükséges didacticai ismeretekből a képesítő vizsgálatot letették, és az illető tanszakban középiskolára tanári oklevelet nyertek.

A kik azonban ezen szabályzat életbeléptetése előtt, legalább 5 évig szolgáltak mint rendes tanárok felekezetünkhöz tartozó valamely nyilvános középtanodán, ha egyszersmind előljáróságuk bizonyítása szerint hivatásuknak, képzettségüket tekintve is, kellően megfelelnek, a képesítő vizs-

gálat alól felmentvük. – A többiek két év lefolyása alatt tartoznak képesítő vizsgálatot tenni.

126. §. A tanárképesítés módját, és a reform, főiskoláknál működő vizsgáló bizottságok szervezetét: időről időre az országos egyházi tanács állapítja meg, külön szabályrendelettel.

Elégtelen képzettség miatt kétszer visszautasított egyének többé vizsgálatra nem bocsáthatók.

127. §. Külföldön nyert tanári oklevelek érvénye felett esetről esetre az országos egyházi tanács határoz.

128. §. A rendes tanárok élethosszig választatnak, és csupán erkölcsi kihágás, súlyos kötelességmulasztás, vagy polgári büntény miatt mozdíthatók el. Büntény esetén a polgári bíróság ítélete bevárandó, de már a vizsgálat megindítása után hivatalától felfüggeszthető.

Egyéb ügyekben, rendes fegyelmi vizsgálat befejeztével az egyházkerületi tanács s másod fokon az országos egyházi tanács ítél.

Az elmozdító ítéletek mindenestre fölbbezendők az országos egyházi tanácshoz.

129. §. Ideiglenes vagy helyettes, avagy segéd tanároknak csak ideiglenesen, és meghatározott időre (rendszerint legfőlebb 2 évre) alkalmazhatók oly feddhetlen életű egyének, kik ha még nem tették is le a képesítő vizsgálatot, de akadémiai tanfolyamot végeztek, s kimutatják, hogy abban különösen azon szakra készültek, melynek tanítására vállalkoznak, vagy pedig az illető szakbeli képzettségüket és egyszersmind kellő általános műveltségüket irodalmi munkásságukkal igazolják.

Rendkívüli és indokolt esetekben a püspök engedheti meg, hogy az ideiglenes alkalmazás 2 évnél tovább tartson.

130. §. Az egy tanintézetben alkalmazott tanárok létszáma, a szépírás, testgyakorlás, rajzolás és a nem kötelezett tantárgyak külön tanítóin, valamint a más felekezetűek vallástanítóin kívül (azonban reáliskolánál a rajztanárral együtt), az igazgatóval:

- a) 8 osztályú teljes gymnasiumban, vagy reáliskolában legalább..... 12
- b) 6 osztályúnál legalább 8
- e) 4 osztályúnál legalább..... 6 oly tanár,

ki kizárólag azon intézetben van alkalmazva

131. §. Az igazgató 14, a többi tanárok pedig 20, a rajztanár 24 heti óránál többre nem kötelezhető; – heti 25 (a rajztanár 28) óránál pedig többet nem szabad egy tanárnak is tanítani.

Ha 14, illetőleg 20, vagy 24 óránál többet tanítanak, ezért méltányos külön díjban részesítendőek.

A tanárok más intézetben vagy magán órákon, csak az iskola többségének engedélyével taníthatnak, de oly módon, hogy ez által a saját tanintézetükben adott óráikkal együtt ne haladja túl összes tanítási óraszámuk a főlebb megállapított maximalis óraszámot.

132. §. A tanárok fizetését az iskola fentartó testület állapítja meg, az országos egyházi tanács jóváhagyásával, a helyi körülmények szerint és oly módon, hogy azok tisztességesen és erejüket s idejüket hivatásuknak szentelve élhessenek meg, és az általuk teljesített szolgálatért méltányosan díjaztassanak.

E fizetés azonban tisztességes lakáson vagy megfelelő lakbéren felül, a rendes tanároknál sehol sem lehet kevesebb 1200 forintnál.

Bárhol öt évi szolgálat elmúltával, a 6-dik évtől kezdve, a fizetésnek azon 1200 forintnyi része évenként 3%-al emelkedik 10 éven keresztül, vagyis a 15-ik szolgálati év betöltéséig.

A hitfelekezet bármely nyilvános tanintézetén töltött szolgálati évek költsönösen beszámítandók.

Ha az államkormány, vagy más vallásfelekezet, a saját intézeteiben alkalmazott tanároknak felekezetünk tanintézeteiben töltött szolgálati éveit is beszámítja, a kölcsönösségnél fogva a ref. középiskolákba jövő tanároknak az állami, illetőleg más ily intézeteken töltött szolgálati évei is beszámítandók.

Az igazgató legalább évi 200 forint igazgatói díjat kap.

A tandíj az iskola pénztárába fizetendő be, és a tanárok között nem osztható fel.

133. A középiskolai tanároknak rendes nyugdíj, s özvegyeiknek és árváiknak rendes segélyezés biztosítottatik.

E nyugdíjazást, s az özvegyek és árvák segélyezését az országos egyházi tanács külön szabályzattal rendezi.

134. §. Kötelezett tantárgyak:

1) a gymnasiumban:

- a) hit és erkölcsstan,
- b) magyar nyelv és irodalom,
- c) görög nyelv és irodalom,
- d) latin nyelv és irodalom,
- e) német nyelv és irodalom,
- f) hazai és egyetemes történet, főtekintettel a művelődésre,
- g) bölcsészeti előtan (logika és embertan, a lélektant is beleértve): a felső osztályokban,
- h) rajzolás,
- i) földrajz: hazai és általános, mindegyiknél főszólyt a természeti földrajzra helyezve, –
- k) természetrajz,
- l) vegytan,
- m) természettan,
- n) mennyiségtan,
- o) mértan; –
- p) szépírás, –
- q) testgyakorlás.

Nem köteles tantárgyul, de rendszeren tanítatik: ének.

2) reáliskolában:

- a) hit- és erkölcstan,
- b) magyar nyelv és irodalom,
- c) német nyelv és irodalom,
- d) francia nyelv és irodalom,
- e) hazai- és egyetemes történet, különös tekintettel a művelődésre,
- f) bölcsészeti előtan (mint a gymnasiumban),
- g) földrajz, (mint a gymnasiumban, csakhogy itt a mennyiségtani földrajz is hozzájő.)
- h) természetrajz és geológia,
- i) vegytan,
- k) természettan,
- l) mennyiségtan,
- m) mértan és ábrázoló mértan,
- n) rajzolás,
- o) szépírás,
- p) testgyakorlás.

Rendkívüli tantárgyul, de rendszeren tanítatik az ének.

135. §. Rendkívüli tantárgyakul taníthatók még, de szintén az igazgató felügyelete alatt s rendes tanterv szerint: a hazában honos élő nyelvek, továbbá olasz, angol, – sa gymnasiumban a francia nyelv, gyorsírás, reáliskolában még vegyelemzés és a mintázás.

Az igazgatóság felügyel reá, hogy a tanulók önként választott rendkívüli tárgyakkal magukat túl ne terheljék.

A rendkívüli tantárgyak a rendes tanórákon kívül, de szintén az intézetben taníthatnak.

A rendkívüli tárgyakat a növendékek önként és szabadon választják, de a mire egyszer az év elején beiratkoztak, az reájuk nézve a tanév végéig ép oly kötelezővé vált, mint a rendes tárgyak, s tanulásától időközben csak igen indokolt esetekben menthetők fel a tanári szék által.

Ellenben a tanári kar ha azt tapasztalja, hogy valamelyik tanuló akár tehetségéhez, akár testi erejéhez képest a választott rendkívüli tantárgyval annyira túl van terhelve, hogy e miatt a rendes tantárgyakat nem képes kellően megtanulni: akkor neki az illető rendkívüli tárgyak tanulását el is tilthatja.

136. §. A kötelezett tantárgyak minden növendékre nézve kivétel nélkül kötelezők.

Azonban testi fogyatkozás miatt felmenthetők a testgyakorlás és a gymnasiumban a rajzolás tanulása alól.

137. §. A tanórák heti száma a tanulókra nézve a testgyakorláson és a rendkívüli tantárgyakon kívül, az alsó 4 osztályban legfőlebb 26, a felső négy osztályban legfőlebb 28; és a rendkívüli tantárgyak idejével együtt

nem engedhető a tanulónak az alsó 4 osztályban 29, a felső 4 osztályban 31 óránál több.

138. §. A testgyakorlat akként szervezendő, hogy mindegyik növendék hetenként négyszer legalább egy-egy óráig részesüljön korához és testi erejéhez mért gyakorlatokban.

A hatodik osztálytól kezdve a testgyakorlatban különös gond fordítandó a katonai gyakorlatokra.

A hol az államkormány e célra elegendő segítséget nyújt, a gyalog-sági katonai gyakorlatok és a czéllövés is rendszeresen tanítandó a 7-dik osztálytól kezdve.

Ily esetben e katonai gyakorlatok alól csak az ezekre testileg nem alkalmas tanulók mentetnek fel.

Ezen tanulókkal hetenként a testgyakorlat kétszer, a katonai gyakorlat egyszer tartandó.

E katonai gyakorlatok erre az államkormány által képesül elismert egyén oktatása s vezetése alatt tartatnak, de szintén a tanintézet igazgatóságának közvetlen felügyelete alatt,

A tanulónak a katonai gyakorlatokból nyert osztályzatuk iskolai bizonyítványukba kitétetik.

139. §. A tanítás szakrendszer szerint történik, alkalmazható lévén különösen az alsó osztályokban a legközelebbi szakok csoportosítása.

140. §. Az egyes tantárgyakban az egész tanfolyam alatt elérendő cél és megszerzendő ismeretek mérvét, időről időre az országos egyházi tanács határozza meg.

A tantervet a kebelébeni gymnasiumok és reáliskolák számára az egyházkerület állapítja meg, a tanintézetek igazgatóinak és tanári testületeinek előleges meghallgatásával. Szintén az intézkedik az illető tanártestület meghallgatásával, a tantervnek a helyi körülményekhez alkalmaztatása, s ezek szerint módosítása iránt.

141. §. Használható tankönyveket és taneszközöket az országos egyházi tanács jelöli ki, s a kijelöltek sorából a használandókat az illető intézetek tanártestületei választják.

Az egyes tanártestületek, valamint egyes tanárok is ajánlhatnak indokolt fölterjesztéssel az országos egyházi tanácsnak tankönyveket elfogadásra.

142. §. Egy-egy osztályban rendszerint nem lehet több tanuló, mint az alsó 4 osztályban 40, a felső 4 osztályban 50.

A hol a növendékek száma ezt három egymásután következő éven át túlhaladja: ott párhuzamos osztályok állítandók, és a tanerők létszáma és a 131. §. értelmében a szerint szaporítandó.

Azonban egy tanintézetben egy-egy osztályban összesen 3 párhuzamos osztálynál több nem állítható.

143. §. A tandíjat az egyházkerület jóváhagyásával az iskolát fenntartó testület állapítja meg.

Szegénységüket kimutató tanulónak a tandíj elengedtetik.

144. §. A szorgalom idő egy tanévben a közben eső ünnepnapokat beleszámítva, de minden egyéb szünnapon kívül legkevesebb teljes 9 hónapi időt foglal magában

A szünidőket a helyi és vidékbeli viszonyok szerint az iskolaszék meghallgatásával az egyházkerület állapítja meg.

145. §. A legelső osztályba csak oly növendékek vétetnek fel, kik 9-dik életévüket betöltötték, és felvételi vizsgálaton igazolják, hogy van oly mérvű képzettségük, minőt az elemi iskola alsó négy évi tanfolyamában kellett megszerezniök.

A felvételi vizsgálat részleteit és módját az egyházkerületek a rendtartási szabályzatban állapítják meg.

146. §. Felvételi vizsgálatot tartoznak letenni azon tanulók is, kik gymnasiumból vagy polgári iskolából reáliskolába, úgy szintén kik reáliskolából vagy polgári iskolából gymnasiumba akarnak átmenni.

Szintén felvételi vizsgálat alá vethetők azon tanulók, kik oly nyilvános gymnasiumból vagy reáliskolából jönnek, melyben akár a tanterv, akár az egyes osztályokban tanított tárgyak, – avagy a tanított ismeretek mérve eltér azon intézet tantervétől, melybe a növendék felvétetni óhajt.

A felvételi vizsgálatot azon tanintézet tanártestülete tartja, melybe a tanuló fel akar vétetni, s ugyanezen tanártestület határoz a felvétel felett is.

Ezen felvételi vizsgálatokért díj nem fizettetik.

147. §. Más gymnasiumból vagy reáliskolából jövő növendékek csak akkor vétethetnek fel a következő osztályba, ha az általuk elhagyott tanintézet bizonyítványával igazolják, hogy a közvetlenül előzőtt osztályban kielégítő sikerrel tanulták legalább is azon tárgyakat, melyek kötelezett tárgyak abban az intézetben is hova fölvétetni óhajtanak.

Egyik tanintézetből a másikba átlépés rendesen csak a tanév kezdetén történhetik. – Évközben más intézetből jövő tanuló csak a változtatás okainak igazolása mellett és csak azon esetben vehető fel, ha e változtatás valóban szükségesül bizonyul.

148. §. A más iskolából tanácslólag elutasított tanuló csak az iskolai szék engedélyével vehető fel.

A más iskolából kizárt tanuló pedig a kizáratása okainak kimutatása mellett, csak a tanári kar és az iskolaszék ajánlatára a püspök engedélyével vehető fel.

Az iskolaszék illetőleg a püspök elhatározásáig azonban ideiglenesen befogadható.

149. §. Az intézetbe beirt tanulók mindnyájan rendes tanulók, s csak ezek vehetnek részt a nyilvános oktatásban.

150. §. Magán tanulók, kik magán utón vagy magán intézetben készültek, s előmenetelükről rendes bizonyítványt kivannak nyerni, az

e célra a rendtartásban megállapított időben s az igazgatónál való előleges bejelentés mellett tehetnek vizsgálatot.

Az ily magán tanulók rendszerint évenként csak egy osztályból és egy vizsgálatot tehetnek.

Egy év alatt több osztályból csak a tanári széknek és iskolai széknek ajánlatára a püspök engedélyével tehetnek vizsgálatot azon esetben, ha kimutatják, hogy az elvégzett osztályok tantárgyainak megtanulására elegendő időt fordítottak, s hogy életkoruknál és fejlettségüknél fogva is az illető osztályokban tanítani kellett ismereteket eléggé elsajátíthatták. Ez esetben is minden osztályból külön vizsgálat teendő le, és legfőleg két osztályból vizsgálhatók egyszerre, de akképen, hogy az illetőnek mindkét osztály tananyagából való kellő tanultsága kitűnjék.

A magán vizsgálatokról szóló jegyzőkönyvek a készített írásbeli dolgozatokkal, és a vizsgálattevőnek minden erre vonatkozó igazolványaival felterjesztendők az iskolaszékhez, s ez által az egyházközség tanügyi bizottságához. Ez utóbbi azokat átvizsgálván, felölök jelentést tesz a püspöknek.

151. §. Osztályok összevonását, azaz egy év alatt több, de legfőleg két osztálynak elvégzését csak kivételesen, – a tanári széknek és az iskolaszéknek indokolt ajánlására engedheti meg a püspök azon esetben, ha az illetőnek a legutóbb végzett osztályról szóló bizonyítványa jó; – életkora a rendesnél előhaladottabb, s úgy testi ereje, mint értelmi fejlettsége lehetővé teszi egy év alatt két osztály elvégzését.

Az engedélyt megnyert tanuló a rendtartási szabályok szerint mindkét, vagy legalább egyik osztályból magánvizsgálatot tesz.

152. §. A középiskolának is nem csupán ismereteket tanító, de egyszersmind erkölcsileg nevelőintézetnek kellvén lennie: kiváló gond fordítandó a tanulók jellemének s erkölcsiségének kiképzésére is.

Ugyanez okból szigorúan fel kell ügyelni a növendékeknek az iskolán kívüli maguk viseletére és tartózkodási helyére is.

153. §. Minden osztályban évenként a tanév végével nyilvános vizsgálatok tartandók, melyeken minden tanuló köteles megjelenni.

A ki e vizsgálaton betegség vagy hasonló el nem háríthatott ok miatt meg nem jelenhetett, az – ha különben a tanórakat rendesen látogatta, – elmaradását kellően igazolván, a következő tanév megnyílt előtt az igazgató által kitűzött időben magánvizsgálatot tehet, s így a következő osztályba léphet be.

154. §. A 8-dik osztályt végzett tanulók a rendes évi vizsgálatokon felül egy zár vagy úgynevezett érettségi vizsgálatot tesznek, annak igazolására, hogy az egész középtanodai tanfolyamon keresz-

tül megszerezték a főtanodai tanuláshoz szükséges lényegesebb ismereteket és szellemi érettséget.

E vizsgálatok a püspöknek vagy megbízottjának elnöklete alatt, és az országos egyházi tanács egy szakértő megbízottjának részvételével tartatnak.

A bizonyítványokat az elnök és az országos egyházi tanács megbízottja is aláírják.

Az érettségi vizsgálatok írásbeliek és szóbeliek.

Az érettségi vizsgálat az elvégzett egész középiskolai tanfolyam mely tantárgyaira és minő mértékben terjedjen ki, s minő módon eszközöltessék? az országos egyházi tanács állapítja meg, külön e célra kiadott szabályrendeletben.

155. §. A rendtartási és fegyelmi szabályokat a kebelebeli gymnasiumokra és reáliskolákra nézve, az egyházkerület állapítja meg, a jelen szabályzat értelmében.

A tanulók iránt való fegyelmi elbánásban a testi büntetés nem alkalmazható.

156. §. Az egyetemes egyház által fentartott intézetekre nézve, mindazon teendők, melyek a jelen szabályzatban az egyházkerületekre ruháztatnak, az országos egyházi tanácsot illetik.

HARMADIK FEJEZET.

Női középiskolák.

157. §. A női középiskoláknak célja, a tanítás mérvét és fokát illetőleg, a népiskolai és a főiskolai oktatás között álló, tehát középiskolai tanfolyamban a nőknek nemük sajátlagossága – és a társadalmi jelen viszonyok által feltételezett, de egyszersmind oly mérvű általános műveltséget nyújtani, a mely egyfelől élethivatásukra szükséges, és másfelől megfelel azon általános műveltségnek, melyet a férfiak saját életcéljaik érdekében gymnasiumi és reáliskolai középiskolákban nyerhetnek.

Ily női középiskolának, és benne az oktatásnak szervezésénél, s egész kezelésénél a következő alapelvek érvényesítendőek:

1) A nevelés, oktatás és tanítás, mind célját, mind módszerét, mind a tananyagot illetőleg, a positiv életviszonyokhoz, és mindenekelőtt a női egyéniséghez és ennek jogosult sajátlagosságaihoz alkalmazott legyen.

2) Mint a nyilvános középiskolában a műveltség minden luxusa kerülendő, és csak az tanítatik, a minek ismeretére nem csupán néhány növendéknek, hanem általános műveltségük érdekében mindazoknak szükségük van, kik az ily tanintézetbe belépnek.

3) A tantárgyakat s a tanítandó ismeretek mennyiségét és mérvét illetőleg:

a) csak az, és annyi taníttassék, a mit és a mennyit a tanfolyamban a rendelkezésre levő idő alatt, s a növendékek előképzettségéhez mérten kellő a l a p o s s á g g a l lehet megtanítani;

b) a főczél nem az, hogy a tanulók a különféle tárgyakból sokféle ismeretet szerezzenek, hanem az, hogy a tanfolyam bevégeztével egy bizonyos körű és egy bizonyos fokú – önmagában teljességet képező s részeiben összhangzó műveltséget nyerjenek, úgy, hogy ezen összhangzatos műveltségükből, mint alapból, idővel határozott életnézetük és szellemi önállóságuk fejlődhessen ki.

158. §. A rendes tanfolyam 4 évig tart, négy egymásután következő, egy-egy éves osztályban végezhető el, s tananyagát és tantervét illetőleg is magában befejezett egészet képez.

A befejezett 4 éves tanfolyam fölé állítható még egy továbbképző tanfolyam is azon czélból, hogy általános műveltségükhöz tartozó ismereteiket gyarapíthassák oly nők, kik a rendes 4 éves tanfolyamon felül is még nyilvános intézetekben akarják tanulásukat folytatni.

E továbbképző tanfolyam egy vagy két évig tarthat ugyanannyi osztálylallyal, de mindegyik osztályban befejezett tantervvel.

159. §. A női középiskolához előkészítőül kapcsolható, illetőleg vele egy intézetben és egy főigazgatóság alatt helyezhető el akár egy egész elemi népiskola, akár annak egy vagy több felső osztálya, de a mely a középiskolaitól külön és egészen elemi iskolai tanfolyamul szervezendő és kezelendő.

Ezen elemi iskolai tanfolyamra, vagy annak egyes osztályaira megfelelő számmal képesített tanítók és tanítónők alkalmazandók.

160. §. A középiskolai tanfolyamra, középtanodai tanárságra képesített tanárok és teendőikre kellően képzett nők alkalmazandók.

A rendes 4 évi tanfolyamban az igazgatóval együtt legkevesebb 5 rendes tanár alkalmazandó, a kisegítő tanítónőkön kívül.

A hol továbbképző tanfolyam is állítatik, ott a teendők az adandó órák számához és a tanítandó tárgyakhoz képest szaporítandók.

Mindegyik osztálynak rendes osztálytanára (illetőleg osztálytanítónője) van.

Mindegyik osztályban az igazgatónak és az osztálytanárnak (ha az férfi) egy nő is segédkezik a nevelés, rendtartás és fegyelem ügyeiben; ki a tanórák közötti szabad percekben is a növendékek között van. - E czélra több osztályban is alkalmazható egy azon nő.

161. §. A tanárok díjazását, nyugdíjazását és az általuk kötelezőleg adandó, valamint az adható tanórák számát illetőleg a 131, 132, 133. §-szok tartandók meg.

162. §. A középiskolai 4 éves tanfolyamban kötelezett tantárgyak:

- a) hit- és erkölcsstan,
- b) magyar nyelv és irodalom,
- c) német nyelv és irodalom,
- d) francia nyelv és irodalom,
- e) ének,
- f) rajz és mértan,
- g) történet (magyar- és világtörténet),
- h) földrajz,
- i) természetrajz és a természetrajzhoz, meg a női háztartáshoz szükséges vegytani ismeretek,
- k) az embertanból nőknek is szükséges ismeretek,
- l) számtan,
- m) természettan,
- n) testgyakorlat,
- o) női munkák (kizárva minden luxus munkát).

Rendkívüli tantárgyul tanítható az angol nyelv és egy vagy több hazai nyelv, – sőt egyes helyeken megengedhető, hogy vagy a francia, vagy a német nyelv a rendkívüli tantárgyak közé helyeztessék.

A továbbképző tanfolyamban taníthatók:

rendes tárgyakul:

- a) magyar irodalom,
- b) német nyelv és irodalom,
- c) francia nyelv s irodalom, vagy angol nyelv s irodalom,
- d) ének,
- e) történet,
- f) természettan és vegytan,
- g) háztartástan közgazdasági ismeretekkel,
- h) szükségesebb neveléstani ismeretek,
- i) testgyakorlat.

163. §. A tanórák heti száma a tanulókra nézve, a testgyakorlaton kívül hetenként az alsó két osztályban legfőlebb 26, a felsőbbekben legfőlebb 28.

164. §. A kötelezett tantárgyak minden növendékre nézve kivétel nélkül kötelezők.

Azonban testi fogyatkozás miatt ideiglenesen vagy állandóul fölmenthetők: a testgyakorlás, rajzolás és ének tanulása alól.

A rendkívüli tantárgyakat a tanulók az év elején szabadon választják, de erre nézve is a 135. §. értelmében kell eljárni.

A továbbképző tanfolyamban a tanulók szabadon választják a tantárgyakat, de a választottak reájuk nézve kötelezőkké válnak az egész tanévre,

165. §. Egy-egy osztályba rendszerint 35, – és csak felsőbb engedéllyel vehető fel legfőlebb 40 tanuló.

Egy tanintézetben egy-egy osztályban összesen 3 parallel osztálynál több nem állítható.

166. §. A tan díjat az iskolaszék határozza meg a helyi körülmények szerint, a felette álló iskolai felsőbbség jóváhagyásával.

167. §. A tanulók rendes tanulók.

Felvételnek a legelső osztályba legalább 11 éves oly leányok, kik az elemi iskola 6 éves tanfolyamát, vagy a polgári iskola alsó két osztályát, kielégítő sikerrel végezték és előképzettségükből felvé-
« teli vizsgálatot állanak ki.

A felsőbb osztályokba, mindig a megfelelő képzettségnek nyilvános iskolai bizonyítvánnyal vagy felvételi vizsgálatral igazolása mellett vehetők fel.

Felvételek a tanév kezdetén a kitűzött időben eszközölhetők és évközben csak a 147. § eseteiben. – Valamint a 148. § a női középiskolákra is érvényes.

168. §. A tanítás szakrendszer szerint eszközendő.

169. §. A rendtartási és fegyelmi szabályokat, a tanári kar meghallgatásával, az egyházkerület állapítja meg.

A tanterv megállapítása és a tankönyvek kijelölése a 136, 137. §-szok szerint történik.

170. §. Egyfelől a tanfolyam rövid tartama miatt, másfelől azon körülménynél fogva, hogy leányoknak még inkább szemléltetve és kísérletekkel kell tanítani, mint a fiuknak: a női középiskoláknak a szükséges gyűjteményekkel és taneszközökkel ellátására még nagyobb gond fordítandó, mint a gymnasiumok és reáliskolák felszerelésére.

171. §. A szorgalomidő a közben eső ünnepnapokkal együtt, de minden egyéb szünnapot bele nem számítva, legkevesebb teljes kilencz hónapi időt foglal magában.

A szünidőket az illető felsőbbség jóváhagyásával az iskolaszék állapítja meg.

172. §. Minden tanév végén nyilvános vizsgálatok tartatnak, melyen minden tanuló köteles megjelenni.

A kik a kitűzött időben a vizsgálatot nem tették le, azok elmaradásuk kellő igazolása mellett is, csak úgy léphetnek át a következő osztályba, ha az elmaradt vizsgálatot kérelmükre nyert határidő alatt a legközelebbi tanév megnyíltáig pótlólag leteszik.

173. §. Azon tanuló, ki valamely kötelezett tantárgyból elégtelen osztályzatot nyert, az osztályt ismételni tartozik.

Azonban ha reménylhető, hogy a hiányt a szünidők alatt pótolni képes, javító vizsgálatra adhat engedélyt egy tantárgynál az illető

tanár meghallgatásával az igazgató, s legfőlebb 3 tantárgynál a tanári testület.

174. §. A tanév végén évi „Értesítő” adatik ki, s az a növendékek közt is kiosztatik.

Ez Értesítőben előadatik az intézet története, a tanerők kimutása, a tanulóknak osztályonként betűrendes névsora, s a jövő tanév megkezdésére vonatkozó értesítés. Ezenfelül foglaltathatik benne a leánynevelés és oktatás valamely kérdéséről irt értekezés is.

NEGYEDIK FEJEZET.

A közép tanodák igazgatása és hatósági.

175. §. A középiskolákban az intézeteket és bennük az oktatást kezelik és igazgatják: 1) az igazgató s annak vezetése alatt a tanárok s a tanári testület; – 2) az iskolai szék;– 3) a felsőbb egyházi hatóságok, u. m.: egyházmegye, egyházkerület és országos egyházi tanács, illetőségük szerint, és az országos egyházi tanács által választott tanfelügyelők.

176. §. Az igazgató tiszte: az egész intézetben az oktatás és nevelést a rendszabályok és tantervek értelmében összhangzatosan vezetni; közvetlenül felügyelni arra, hogy úgy a tanárok, mint a tanulók kötelességeiket pontosan teljesítsék. E végre kötelessége minden egyes tanár óráit koronként (legalább havonként egyszer) meglátogatni, azok eljárását és tanítását figyelemmel kísérni, szükség esetén őket figyelmeztetni, (de sohasem a tanulók előtt) a körülmények szerint magánosan vagy a tanári értekezleteken.

Ugyané célra a tanári értekezleteken és a tanári székeken elnököl.

Továbbá az igazgató az intézet belső administratióját kezeli, – az intézet rendszabályaiban és felsőbb rendeletekben teendőiül kijelölteket teljesíti, illetőleg végrehajtja;

az intézetnek bútorokkal és taneszközökkel felszereléséről gondoskodik, – a felvételi és egyéb vizsgálatokon, a mennyire igazgatói elfoglaltsága engedí, elnököl;

az intézetet kifelé, úgy a felsőbb hatóságok, mint más hatóságok s a szülők és közönség irányában képviseli;

az intézet érdekében szükséges javaslatokat s véleményeket az illető helyekre felterjeszti.

177. §. Minden egyes, akár rendes, akár rendkívüli vagy segéd-tanár:

a) Köteles az órarendben kijelölt tanóráira rendszeren és pontosan megjelenni, s az órákat rendszeren és végig kintartani.

A tanórára megjelenésben akadályozott tanár tartozik az igazgatót ideje korán értesíteni, hogy az kellő helyettesítéséről gondoskodhassak.

b) Köteles elvállalt tantárgyait a tanterv és tanári értekezletek megállapodásai szerint tanítani; – a kimért tananyagot a kijelölt időre – ha csak alapos és jól megtanítással lehető – elvégezni, s ha ez nem kivihetőnek mutatkoznék, erről az igazgatónál eleve jelentést tenni; – kötelessége akként tanítani, hogy ne csupán a tárgya körébe eső ismeretek közlésére szorítkozzék, hanem a tantervben az egész tanfolyam eredményeül kitűzött műveltséget, mint célt, folytonosan szemelött tartsa; a többi tanszakok tanáraival igyekezzék összevágólag működni, és folytonosan törekedjék a tanulóknak úgy értelmiségük fejlesztésére, mint erkölcsi és jellembeli képzésére magával az oktatással is nevelőleg hatni.

c) Tanítás közben a jó rendet s fegyelmet az osztályban fentartja s e tekintetben tett tapasztalatait a körülmények szerint s a rendtartásban meghatározott módokon közli az osztálytanárral és az igazgatóval.

d) Köteles a szakjában szükséges, s az intézetben még hiányzó taneszközök beszerzésére írásban és oly jókor figyelmeztetni az igazgatót, hogy azok kellő időben megszerezethessenek, és miattuk a tanítás ne hátráltassék.

e) Köteles a tanári értekezletekre és tanári székekre pontosan megjelenni.

178. §. Az osztályok közvetlen gondozására a tanáriszék mindegyik osztályba egy osztálytanárt választ.

179. §. Az összes tanárok az igazgató elnöklete alatt alkotják: didactikai kérdésekben és általában a nevelés és oktatás feletti tanácskozássra a tanári értekezletet; – fegyelmi s adminisztratív ügyekre a tanári széket.

Mindegyik üléseit a körülmények által kívánt számmal és időben tartja, de tanári értekezletek havonként legalább egyszer tartandók.

A tanári értekezletnek főfeladata: az egész nevelés és a különböző szakokban való oktatás, összevágóan és Összhangzatban menetélenek eszközlése. – Ezért az osztálytanárok ez értekezleteken havonként jelentést tesznek osztályaikban úgy a fegyelem állapotáról, mint a tanítást és tanulást illetőleg is tett tapasztalataikról. A többi tanárok is előadják tapasztalataikat, kívánalmaikat és javaslataikat.

A tanári szék az intézet belső közigazgatásával és a tanulók fegyelmi ügyeivel foglalkozik a rendtartásban kijelölt hatáskörrel.

180. §. A tanári testület fölött áll az iskolaszék, melynek legalább 9, legfőlebb 19 tagja van.

Az iskolaszék tagjai: a hozzá tartozó középiskolák mindegyikének igazgatója és a tanári testületnek 2-2 választottja; – és az egyházmegye és egyházkerület 1-1 választottja (t. i. ha nem ezek az intézet fentartói); a többi tagokat a tanintézetet illetőleg tanintézeteket fentartó egyházi testület választja.

Az iskolaszék hatásköre:

a) a tanári szék illetékességén belül eső fegyelmi ügyekben első fokon; – a tanáriszékhez első fokon tartozó fegyelmi ügyekben második fokon bíraskodik;

b) a tanintézet belkormányzatát illetőleg reá ruházott ügyekben intézkedik;

c) felügyel az iskolai szabályzatnak, felsőbb rendeleteknek végrehajtására és a tanrendszer megtartására;

d) megbízott tagjai által a tanításokat koronként meglátogatja; és a vizsgálatokon megjelenik;

e) az iskola igazgatóját választja;

f) a tanárok választása, a tandíjak meghatározása, a tanárok fizetése, az iskolai épületek fentartása és felszerelése iránt intézkedik, s a mennyiben szükséges előterjesztéseket tesz a fentartó testületnél;

g) az ösztöndíjakat a tanárikar meghallgatásával s javaslatára kiosztja;

h) a befolyt iskolai pénzek kezelőit és a gyűjtemények kezelőit megszámoltatja;

i) az egyházmegyei, illetőleg egyházkerületi közgyűlésre az intézet állapotáról évenként jelentést terjeszt.

181. §. Az iskolaszék felett álló felsőbb hatóságok:

a) az egyházközségek vagy egyházmegye által fentartott intézeteknél az egyházmegye, – e felett az egyházkerület; – és legfelül az országos egyházi tanács;

b) az egyházkerület által fentartott intézetekre nézve az egyházkerület és legfelül az országos egyházi tanács;

c) az egyetemes egyház által fentartott intézetekre nézve az országos egyházi tanács.

Mindezen hatóságok a jelen szabályzatban kijelölt teendőkre nézve intézkednek saját hatáskörükben.

182. §. A tanárok fegyelmi ügyeiben első fokon az egyházkerületi törvényszék és második fokon az országos egyházi tanács ítél (kivéve a 184. §. c) pontja eseteiben, a mikor csak az országos egyházi tanács).

Azonban az egyházkerület, kisebb fegyelmi ügyek első fokon elintézését, az egyházmegyére vagy az iskolaszékre bízhatja.

183. §. Különösen az oktatás kezelésére való szakszerű felügyelet gyakorlására, az országos egyházi tanács, az összes középiskolák-

hoz két vagy több állandó középiskolai felügyelőt választ oly férfiakból, kik a középiskolai oktatással, mint szakjukkal foglalkoznak.

E felügyelőknek kötelességük felügyelni arra, hogy minden tanintézet szervezetében, berendezésében, igazgatásában és az oktatás kezelésében a jelen szabályzat rendeletei megtartassanak. E végre kötelességük a saját kerületükben lévő összes középiskolákat évenként legalább háromszor, a tanév különböző részeiben meglátogatni és megvizsgálni; ez alkalmakkal a tanárok tanítását és az egész intézet beléletét alaposan megismerni, s elnökletük alatt a tanárokkal egy értekezletet tartani. – Ugyané felügyelők, a mennyire az idő engedi, az érettségi vizsgálatokon is jelen vannak és részt vesznek.

Tapasztalataikról, ha kell többször is, de legalább a tanév végén az országos egyházi tanácsnak jelentést tesznek; – és a mennyiben sürgősen szükséges, a közbeneső egyházi hatóságokat is értesítik és figyelmeztetik.

184. §. A vagyonkezelés s az arra való felügyelet a középiskolákat illetőleg is a 214. és 216. §-ok értelmében eszközöndő.

NEGYEDIK RÉSZ.

Főiskolák.

185. §. A főiskolák a tudományok művelésére, a tudományos gondolkodásnak és eredményeinek az ifjúsággal közlésére szolgáló, – és egyszersmind bizonyos életpályákra tudományosan előkészítő tanintézetek.

Az egyház ilyen akadémiái főiskoláiuul jelöltetnek ki ez idő szerint a theologiai tanintézetek, a bölcsészeti tanfolyamok, a valamelyik ily bölcsészeti tanfolyamban szervezett középtanodai tanárképezdével; – és a jogakadémiák.

A hol e három tanfolyam egy főiskolában nem egyesíthető, de már létezik valamelyik ily académiái tanfolyam: ott ezek bármelyike külön is fentartható ezentúl is. Azonban kívánatos, hogy legalább a hol (helyben állami egyetem nincs) akár a theologiai, akár a jogtanfolyam mellett, bölcsészeti tanfolyam is rendszeresítessék.

186. §. A jelen szabályzat értelmében szervezett főtanodákat tarthatnak fenn: 1) az egyetemes egyház és 2) az országos egyházi tanács engedélyével az egyházközségek, egyházmegyék, egyházkerületek.

Akadémiái főiskolát bármelyik egyházi testület csak azon esetben tarthat, ha erre általa fentartani szándékolt alsóbb fokú iskoláinak, a jelen szabályzat értelmében anyagilag is kellő ellátásán felül képes.

Az országos egyházi tanács főiskola felállítására és fentartására az engedélyt csak azon esetben tagadhatja meg, ha a miatt a fentartani szándékolt vagy közművelődési érdekből kiválóan szükséges alsóbb fokú intézetek, a jelen szabályzat követelményei szerint nem lennének fentarthatók; vagy, ha az illető főiskolának a jelen szabályzat értelmében kellő berendezése nem biztosítható.

Több egyházkerület együtt és közösen is tarthat fenn egy főiskolát, vagy egyik egyházkerület egy más egyházkerület főiskoláján tarthat fenn egyes tanszékeket. – Ily esetekben az illető egyházi testületek között írásban kötendő egyezség, melyben szabatosan megálgapítandók az illető egyházi testületeknek az ily tanintézet iránt gyakorlandó jogai, kötelességei és befolyása.

187. §. A főiskolák szervezetének, valamint az egész tudományos felső oktatásnak alapelve a tanítási és tanulási szabadság.

188. §. A főlebb elsorolt theologiai, bölcsészeti és jogi tanfolyamok az egyetemi karok (facultások) helyettesítőül szervezendők.

Mindegyik ily tanfolyamon egyes tudományos gyakorlati szakképezdek (seminariumok) is szerveztethetnek, a tanulóknak a tudományos vizsgálódásokba és forrás tanulmányokba, úgy a tudományos ismeretek alkalmazásába való gyakorlati vezetésére.

189. §. Az egyes tanfolyamok főtantárgyainak mindegyikére külön tanszékek rendszeresíttetnek.

190. §. A főiskola személyzetét képezik:

- a) a tanárok,
- b) a tanulók,
- c) a főiskola kezelő tisztviselői.

191. §. A tanárok: rendes, rendkívüli, helyettes és magántanárok, meg a tanítók.

Rendes tanárok azok, kik vagy tantárgyaikra egyetemen tudor-sággal képesítették, vagy a tudományos irodalom akár más nyilvános terén azon tudomány szakra képzettségüknek kiválóbb bizonyítékát adott egyének közül, élethosszig választatnak meg a rendszeresített tanszékekre; s rendszerint a főtantárgyak előadásával bíztatnak meg.

Rendkívüli tanárok azok, kik e minőségükben a rendes tanárokkal egyenlő képesítettség mellett, meghatározott időre, vagy bár meghatározatlan időre, de bizonyos kijelölt időben való felmondhatással választatnak meg, a nem végleg rendszeresített tanszékekre; rendszerint oly tantárgyak előadására, melyek ha nem feltétlenül szükségesek, de előadatásuk kívánatos. – Továbbá a rendkívüli tanárok választhatók valamely fő vagy legalább rendszeresített tantárgy többszörös képviseltetésére; és üresedések esetén ideiglenesen megbízhatók akár főtantárgyakként a rendes tanárok helyett is előadásával.

Helyettes tanárok alkalmazhatók vagy akkor, ha valamely rendes vagy rendkívüli tanszék a tanév folyamában megüresedik, s rendszeres betöltése azonnal nem eszközölhető; – vagy pedig ha valamely tanár elháríthatlan engedély miatt gátolva van előadásai tartásában; avagy tudományos czélból szabadságot tartott.

Magántanárok azok, kik valamely egyetemen nyert tudorság, s akadémiái előadásokra képesítés – vagy pedig a tudományos irodalom terén szerzett érdemeik alapján a tanári kar ajánlatára jogosítatnak az illető főiskolán saját szakjukból előadások tartására fizetés nélkül vagy tiszteletdíj mellett.

Tanítók azok, kik oly tárgy tanításával foglalkoznak, melyekre főleg gyakorlati ügyesség kívántatik (p. o. vívás, tornászat, ének, gyorsírás stb.). Ide tartoznak az élönyelvek tanítói is, a mennyiben tárgyukat nem tudományos szempontból, hanem a gyakorlati elsajátításra és használatra tanítják.

192. §. Az akadémiái tanárok s tanítók fizetését, s a magántanárok tiszteletdíját, a körülmények szerint állapítja meg a főiskolát fenntartó testület az országos egyházi tanács jóváhagyásával.

A rendes tanárok fizetése azonban tisztos lakáson vagy 300 frt lakbéren felül nem lehet kevesebb 1500 frtnál.

Úgy a rendes mint a rendkívüli tanárok fizetése, öt évi szolgálat után, a 6-dik évtől kezdve 10 éven keresztül évi 3%-val emelkedik.

Az egyes tanároknak rendes fizetésükön felül személyes pótlékok is adhatók.

193. §. Az akadémiái tanároknak rendes nyugdíj, özvegyeiknek rendes segélypénz biztosítatik.

A nyugdíjazást és özvegyek s árvák segélyezését az orsz. egyházi tanács külön szabályzatban rendezi.

194. §. Akadémiái tanár hetenként 14 órai előadásnál többre nem kötelezhető.

195. §. A rendes és rendkívüli tanárokat és tanítókat, az illető szakosztály tanári testületének meghallgatásával, a főiskolát fenntartó testület választja, a jelen szabályzatban foglalt képesítettség feltétele alatt.

A hol több egyházkerület közösen tart fenn főiskolát, vagy a hol az egyik egyházkerület főiskoláján egy másik egyházkerület tart fenn egy vagy több tanszéket: ott az egyházkerületek között kötött szerződés értelmében szintén a tanári kar meghallgatásával, vagy mindegyik egyházkerület maga választhatja a tanárt az általa fenntartott tanszékre, vagy a választást egy közös választó testületre ruháztatják; vagy a választás jogát is az intézet költségeinek legnagyobb részét viselő egyházkerületnek engedhetik át,

A magán tanárokat is előadások tartására a 191. §. értelmében az intézetet fentartó testület jogosítja.

Minden választás és magán tanárságra jogosítás, az orsz. egyházi tanács elé felterjesztendő megerősítés végett.

A helyettes tanárokat, a tanári kar meghallgatásával, a püspök nevezi ki.

A tanárválasztás módozatát és részleteit, az egyházkerületek állapítják meg szabályrendelettel.

196. §. A tanárok közbüntény, hivatali hanyagság vagy erkölcsi kihágás eseteit kivéve el nem mozdíthatók, sem pedig beleegyezésük nélkül – öregségi elgyengülésen és tanári működésre, betegség vagy testi fogyatkozás miatt alkalmatlanná válás esetén kívül – nyugalomba nem helyezhetők.

Büntény esetében az államtörvény intézkedik, s a rendes bíróság határoz a tanár állása felett is, tanári működése azonban már a bírói vizsgálat megkezdésekor felfüggeszthető.

Hivatali vagy erkölcsi vétség eseteiben a vádlott tanár felett külön fegyelmi bíróság ítél.

E célra minden főiskolánál alakítandó és folyton fentartandó egy legalább 5, legfeljebb 9 tagú fegyelmi bíróság, melynek tagjai közül 2-öt, illetőleg négyet az egész főiskola tanári kara, a többi tagokat az egyházkerület választja. –A tanárok által választott tagoknak legalább fele, magok a tanárok közül választandó.

A fegyelmi bíróság elnököt maga választ saját kebeléből.

Személyesen érdekelt fél a fegyelmi bíróságban részt nem vehet. Akkor, azon esetre helyébe más választandó.

A fegyelmi vizsgálatot a püspök vagy az egyházkerületi közgyűlés rendelheti el; – és a vizsgálat teljesítésére egy bizottságot alakít, melyben a tanári kar és az igazgató tanács is legalább egy-egy taggal képviseltetendő.

A tanári testületnek vagy az igazgató tanácsnak kívánatára a fegyelmi vizsgálat és bíraskodás megindítandó.

A fegyelmi bíróságtól másod fokon az orsz. egyházi tanácshoz föllebezhetni.

197. §. Minden főiskolának egy a tanárok és tanulók által használható, jól rendezett tudományos könyvtárral kell ellátva lennie, mely évről-évre gyarapítandó, az egyes szakosztályok tanári testületei által kívánt művekkel.

Rendes könyvtárnok alkalmazandó.

198. §. A theologiai szakosztályban:

1) a tanfolyam 4 év;

2) legkevesebb 4*) rendes tanár alkalmazandó;

3) a teljes 8 évi gymnasiumot jó sikerrel elvégzett férfiak vehetők fel rendes hallgatókul;

4) a lelkészi hivatalra képesítő vizsgálatokon kívül (melyekre nézve az egyházkerületek intézkednek) a tanári kar előtt legalább minden két évben egy szigorlatot tesznek a rendes hallgatók;

5) a rendes tanulók a lelkészi teendőikben (p. o. igehirdetés, egyházi beszédek készítése stb.) gyakorlatilag is képezendők;

6) a hol a főiskolában nincs bölcsészeti tanfolyam, ott a 4 rendes tanáron felül egy bölcsészeti tanszék is állítandó és legalább a vallásbölcsészet és a bölcsészet története előadandó.

199. §. A bölcsészeti teljes szakosztályban:

1) a tanfolyam 3 év;

2) legalább 14**) rendes tanár alkalmazandó;

3) rendes tanulókul a gymnasium vagy a reáliskola 8 évi tanfolyamát jó sikerrel elvégzett egyének vehetők be.

200. §. A bölcsészeti szakosztályban azon tudományszakok számára, melyeknél az oktatásnak szemléletinek és demonstratívnak kell lenni, a szükséges gyűjtemények, taneszközök és intézetek (p. o. füvészkert) oly mértékben létesítendőek és évről-évre gyarapítandók, hogy a tudományos oktatás a kor színvonalán álló lehessen és a tudományos ismeretek legújabb kifejlődésükig közölthetessenek.

A szakgyűjtemények és intézetek az illető tudományszak rendes tanárának igazgatása és kezelése alatt állanak, s az érettük és célszerű felhasználásukról felelős.

201 §. Ott, a hol már a jelen szabályzat hatályba léptekor bölcsészeti tanfolyam van, és az illetők anyagi erők hiányában nem képesek azt a 202. és 203. §-ban előadott teljes bölcsészeti szakosz-

*) t. i. ó- és új-szövetségi exeg. és hermeneutikára stb,

dogmatika s hozzátartozókra.....	1
egyház történetre.....	1
gyakor. theol. s egyházjogra.....	1
**) t. i. bölcsészetre.....	1
magyar nyelv és irodalomra.....	1
görög-latin irodalomra.....	2
német irodalom s nyelv.....	1
magyar történelem.....	1
világtörténelem.....	1
mathezis és mértan.....	1
földrajz.....	1
physika.....	1
vegytan.....	1
botanika.....	1
állattan.....	1
ásványtan.....	1

tálylyá emelni; de fentartása művelődési érdekből kiválóan indokolt: ott az az orsz. egyházi tanács engedélyével továbbra is fentartható (főleg ha vele kapcsolatban jogi vagy theologiai akadémia van) oly módon, hogy a természettudományi szakok mellőzésével csak a bölcsészeti és történeti tudományok, s a magyar és görög-római classici irodalom számára állíttassék legalább 6 tanszék.

202. §. A mely főiskolán a 202. és 203. §-ok értelmében teljes bölcsészeti szakosztály van: ott abban a középstanodai tanárok kiképezésére tanárképezde állítható.

E tanárképezdében:

a) a tanfolyam, a 3 éves bölcsészeti tanfolyammal együtt, 4 év;

b) a 199. §-ban írt 14 rendes tanszéken felül még legalább 2 rendes tanszék állítandó a nevelés és oktatástani ismeretek számára. E tanárok is a bölcsészeti szakosztály rendes tanárai.

c) a képezdének egy gyakorló középiskolával kell kapcsolatban állania, melyben a tanárjelöltek a tanításban gyakorlati oktatást nyernek;

d) tanárjelöltekül a bölcsészeti szakosztály rendes tanulói közül felvétetnek a tanári működésre testileg is alkalmas egyének;

e) a tanulók választott tanszakjaikra készülnek, de a legszükségesebb bölcsészeti és legalább a magyar irodalmi előadásokat is látogatni mindnyájan kötelesek;

f) a képezdei tanfolyam igazgatója a bölcsészeti szakosztály egyik rendes tanára;

g) a tanárjelöltek minden két évben egy szigorlatot tesznek le.

Ezenfelül a 4 év elvégzése után egy év múlva, s legfőlebb két év alatt (mely időt kötelesek vagy gyakorlati tanítással, vagy valamely hazai avagy külföldi főiskolán tanulmányaik folytatásával tölteni) képesítő vizsgálatot tesznek le az arra rendelt bizottság előtt. Úgy a vizsgálatok mint a képesítő vizsgálatok írásbeliek és szóbeliek.

A képesítő vizsgálatra bocsátás feltétele a tanfolyam rendes elvégzésén felül:

a) hogy a kik a bölcsészeti, nyelvészeti, vagy történeti szakra akarják magukat képesíteni, a gymnasium 8 évi tanfolyamát;

b) a kik pedig matematikai s természettudományi szakra, a gymnasiumra vagy reáliskola 8 évi tanfolyamát jó sikerrel elvégezték legyen.

E tanárképezde tanrendjét és szervezetét, s a vizsgálatok rendjét az orsz. egyh. tanács állapítja meg részletesen a jelen szabályzat értelmében.

203. §. A jogi s államtudományi szakosztályban vagyis jogakadémián:

1) a tanfolyam 4 év;

2) legkevesebb 6 *) (a hol nincsen bölcsészeti szakosztály, ott 7) kizárólag az intézet ezen szakosztályában alkalmazott rendes tanár működjék;

3) legalább is azon tantárgyak és pedig kellő kiterjedésben előadassanak, melyek a különféle állami vizsgálatokon kötelezettek;

4) rendes tanulókul a gymnasium 8 évi tanfolyamát jó sikerrel elvégzett egyének vétetnek fel.

A hol theologiai szakosztály is van, ott az egyházjogot ugyanazon tanár adhatja elő jogászoknak és theologusoknak.

204. §. Az egyes szakosztályok összes rendes és rendkívüli tanárai, szakkérdésekben, előadásaik rendjének megállapításában, a személyzetre vonatkozó rendtartásban és a tanulók feletti fegyelem-tartásban egymástól egészen független és egyenjogú testületek. Elülkön a maguk által a rendes tanárok közül választott dékánok állnak.

A mely főiskolánál csak egy szakosztály van képviselve, ott dékán nincs, hanem csak az egész főiskola igazgatója.

205. §. A tanár a tantárgyak előadásában azok szellemére, irányára és terjedelmére nézve meggyőződését szabadon követheti; köteles azonban a tananyagot úgy osztani be, hogy a szakpályára készülő hallgatók a szigorlatokra s esetleg (p. o. jogászoknál) állami vizsgálatokra készülhetés időszaka alatt, az egész tantárggyal megismerkedhessenek és a szükséges ismereteket elsajátíthassák.

A tanulók a számukra a tanfolyam egész ideje alatt hallgatókul kijelölt köteles tárgyakat is, saját választásuk szerint bármelyik tanárnál és maguk által megállapított sorrendben hallgathatják, s e tekintetben csupán a vizsgálati és szigorlati rend által vannak korlátozva

206. §. A tanárok a tanulók szorgalmáról minden félév végén bizonyítványt állítanak ki.

A módozatot, a mely szerint a tanárok a tanulók szorgalmát és előmenetelét megbírálják, a főiskolai tanács javaslatára az egyházkerület állapítja meg.

207. §. A tanulók rendes vagy rendkívüli hallgatók.

Rendes hallgatók azok, kik szükségelt előképzettségüket nyilvános középtanoda bizonyítványával igazolják, s ennek alapján az illető szakosztály tanfolyamára rendes tanulóul beíratnak.

*) p. o. római jogra	1
magánjog és perrendtartásra	1
közjog, egyházjog, encyclopaed	1
közgazdasági stúdiumok	1
politikai stúdiumok s közigazgatás	1
büntető jog és jogbölcsészet	1
Hát még a kereskedelmi és váltójog és jogtörténet?	

Rendkívüli hallgató bárki lehet, ki életének legalább 16-ik évét túlhaladta s valamelyik szakosztály tanfolyamára, vagy ott előadott akár csak egy tantárgy tanulására is, a megszabott tandíj lefizetése mellett magát beiratja.

Rendkívüli tanulók nem tartoznak előképzettségüket kimutatni, s ha kívánják, szintén kapnak bizonyítványt az általuk választott előadások látogatásáról és tanúsított szorgalmukról.

Úgy rendes mint rendkívüli tanulóknak bármely vallású és nyelvű egy ének fölvetnek.

208. §. A beiratások csak a rendtartásban kitűzött határidők alatt történhetnek.

209. §. A főiskolai hatóságokat képezik:

1) Az egyes szakosztályoknak a 203. §-ban írt tanár-testületei.

2) A főiskolai tanács, élén az összes rendes és rendkívüli tanárok által, időnként a rendes tanárok közül választott igazgatóval (rector professzorral).

A főiskolai tanács tagjai: mindegyik szakosztály decanja, és az egyes szakosztályok tanártestületei által maguk közül egyenlő számmal választott képviselői, úgy hogy a tanács az igazgatón kívül legalább 8, legfőlebb 10 tagból álljon. – A hol e számot az összes rendes és rendkívüli tanárok nem haladják túl, ott valamennyien tagjai a főiskolai tanácsnak.

A hol csak egy teljes szakosztály van: ott a 204. §-ban írt tanártestület teendőit is a főiskolai tanács végzi.

A főiskolai tanács az egész főiskola igazgató hatósága. Hatásköréhez tartozik: a főiskola testületi, közigazgatási és mindazon ügyének tárgyalása és elintézése, melyek valamennyi szakosztályt közösen illetik.

Egyszersmind a tanulók fegyelmi ügyeiben a fegyelmi hatóság a 210. §. értelmében.

3) Az egyházkerület; mely a főiskola összes anyagi és szellemi ügyeiben a jelen szabályzat értelmében intézkedik.

Az egyházkerület e hatóságát részben egy igazgatótanács által gyakorolhatja, melynek a főiskola igazgatója, és a hol több szakosztály van, azok decanjai is tagjai. – Az egyházkerület által választott tagok egyszersmind ez egyházkerület tanügyi bizottságának is tagjai. – A hol a főiskolát részben vagy egészen nem az egyházkerület tartja fenn: ott az igazgató-tanács tagjait aránylagos számban a fentartó testület választja. –

4) Az orsz. egyházi tanács.

210. §. Az összes tanulók fegyelmi tekintetben a főiskolai hatóságok alatt állanak.

Fegyelmi büntetések:

1) megintés és figyelmeztetés a decan által, egyedül vagy a tanári testület előtt. (A hol decan nincs, a főiskola igazgatója által.)

2) megrovás a tanári testület előtt; (illetőleg a főiskola igazgatója által). –

3) megrovás a főiskola tanácsa által, azon kijelentéssel, hogy ismétlés esetén elutasítás fog bekövetkezni,

4) elutasítás 2-4 fél évre, s végleges kizárás eseteiben az ügy az igazgató tanácshoz, illetőleg az egyházkerületre felelbezhető.

211. §. Mindegyik főiskola házipénztári, s egyéb gazdasági ügyeinek és a könyvtárnak s egyéb tudományos gyűjteményeknek kezelésére szükséges tisztviselők alkalmazandók.

Ily tisztviselő a könyvtárnok is, ki egyúttal a főiskola tanára lehet

E tisztviselők amennyiben a főiskola belső házi körében működnek, fegyelmi tekintetben a főiskola tanácsa alatt állanak.

212. §. Minden tanév végével értesítő teendő közzé, melyben közlendő a főiskola személyzete, a tanárok működése (tartott előadásaik, és irodalmi tevékenységük is); s az egész intézet szellemi életének s fejlődésének képe.

213. §. Az egyházkerület intézkedik a körülményekhez képest a kebelbéli főiskola (vagy főiskolák) vagyonának rendes számadások mellett és biztosságban s pontosan kezelése iránt. – Ha a tanintézetet ő tartja fenn, annak vagyonát is közvetlenül maga kezelteti, a mennyiben pedig más a fentartó testület, a vagyonkezelés közvetlenül ellenőrzése és felügyelete alatt eszközlendő, a mennyiben annak kezelését át nem veheti.

A vagyon állapotáról, a tőkepénzek biztos elhelyezéséről, a jövedelmek pontos beszedéséről évenként részletes kimutatás terjesztendő az országos egyházi tanács elé.

214. §. A tanítás rendjét, a rendtartást, fegyelmi eljárást és vagyon kezelést, az egyházkerület szabályrendelettel állapítja meg a kebelebeli főiskolák számára, a jelenszabályzat alapján.

215. §. Mindazon teendők, melyek a jelen szabályzatban az egyházkerületekre vannak ruházva, az országos egyház által fentartott tanintézetekre vonatkozólag, az országos egyházi tanácsot illetik.

216. §. Az országos egyházi tanács felügyel a ref. egyházban fennálló összes alsóbb és felsőbb iskolák mindennemű szellemi és anyagi ügyeire, s különösen arra, hogy azokban a jelen szabályzat rendeletei pontosan végrehajtassanak.

E czélből:

1) Ideiglenesen vagy állandóul megbízott szakértők által bármikor meglátogattathatja és vizsgálathatja a tanintézeteket, (a tanítóképezdéket, középiskolákat és főiskolákat pedig évenként legalább háromszor bizonyosan meglátogattatja), hogy ez utón is tudomást

szerezzen magának az oktatás menetéről, az intézet vezetéséről, igazgatásáról s egész szellemi és anyagi állapotáról.

2) Statisztikai adatokat, és mindennemű az iskolai viszonyokat kitüntető kimutatásokat, bármikor magához kívánhat az alsóbb fokú iskolai hatóságoktól az egyházkerületek útján.

3) Felügyel, hogy minden nevelő és tanintézeti vagyon, és különösen az iskolai célokra tett alapítványok biztosan elhelyezve gyümölcsözőtessenek, és rendeltetési céljukra rendesen fordítottassanak. – E végre joga és kötelessége az illető egyházi hatóságoktól az iskolai vagyonról és annak kezeléséről: hova, miként elhelyezéséről és jövedelmeztetéséről kimutatásokat kívánni, sőt a kezelést és egész gazdálkodást koronként megvizsgáltatni.

217. §. Az országos egyházi tanács évenként jelentést tesz közzé a ref. egyház nevelő- és tanintézeteinek, s azokban a közoktatásnak állapotáról.

INDOKOLÁS.

Az egyetemes értekezlet bizottsága, a „magyarországi reformált egyház alkotmányának tervezetében a zsinat jog- és hatásköréről szóló 92. §-ban a következő határozatot vette föl:

92. §. A zsinat jog- és hatáskörébe tartozik:

„h) A közoktatás ügyének, a legelső foktól fel az akadémiái tanfolyamokig (ezeket is beleértve) egyházunknak törvényekben biztosított önkormányzatának és a tanítás szabadságának alapján, mind az öt egyházkerületre vonatkozólag rendezése akképen, hogy egyfelől az egyházkerületek s iskolafentartó testületek önkormányzati hatósága tiszteletben tartassék, de másfelől tanintézeteinknek és az egyes tanfolyamoknak oly szervezete és berendezése állapíttassék meg, mely ifjaink a kor szükségeinek és hivatásuknak megfelelő alapos kiképeztetését biztosítja. — Az iskolaügyet a zsinat erről szóló külön egyházi törvény nyel rendezi.”

E határozat alapján nyertem és vállaltam el a megtisztelő megbízást, az iskolai ügyet rendező egyház-törvény vagyis szabályzat tervezetének elkészítésére.

Megbízatom eredményét a jelen munkálatban van szerencsém tisztelettel előterjeszteni.

A részletek, s az egyes §-okban foglalt intézkedések indokolását ez alkalommal mellőzve, csupán a javaslat irányának, célzatai-
uak és egy pár főbb alapelveinek röviden kiemelésére szorítkozom; annyival inkább, mert ha ezek helyesek és igazoltak, akkor a belőlük következő részletek is indokolva vannak.

A javaslat iránya és célzata az egyházalkotmány tervezete 92. §-nak a konventi bizottság által elfogadott, s főlebb idézet „h” pontjában is ki van már fejezve.

Az indokolásnál első főkérdés az, hogy tervezetem mikép felel meg az idézett „h” pontban már elfogadott eszméknek?

Ezen „h” pont értelmében az iskolaügyünket szervező egyházi törvény a következő kellékeknek tartozik megfelelni:

1-ör hogy általa a közoktatás ügye a legalsó foktól fel az akadémiai tanfolyamokig (ezeket is beleértve) rendeztessék;

2-or hogy a rendezés, egyházunknak törvényekben biztosított Önkormányzata és a tanítás szabadsága «alapján, – és

3-or mind az öt egyházkerületre vonatkozólag állapíttassék meg.

Dolgozatomnak bár futólagos átolvasása is bárkit meggyőzhet arról, hogy benne e három kelléknek szigorúan elég van téve. Az oktatásügy rendezése a legalsó foktól, a kisdud-óvodáktól fel az akadémiai főiskolákig minden egyes fokozaton külön s egyszersmind összefüggően tervezve van; oly határozatokkal, melyek mindegyike mind az öt egyházkerületre, tehát az egész magyarországi reformált egyházra érvényes, – és tervezve van egyházunknak törvényekben biztosított önkormányzata alapján, különösen kiindulási alapul véve a protestánsok iskolaügyi autonómiáját biztosító és részletesebben meghatározó utolsó két nagy törvényt, u. m. az 17⁹⁰/₉₁. XXVI-ik, és a népiskolai oktatásra nézve egyszersmind az 1868. XXXVIII-dik törvénycikket. (A tanítás szabadságáról még szölandok).

Azonban az elfogadott 92. §. „h” pontja a fentebb kiemelt 3 pontban foglalt kellékek alapján akként kívánja oktatásügyünket rendeztetni, hogy:

4-er egyfelől az egyházkerületek s iskolafentartó testületek önkormányzati hatósága tiszteletben tartassék; de

5-ör másfelől tanintézeteinknek és az egyes tanfolyamoknak oly szervezete és berendezése állapíttassék meg, mely ifjaink a kor szükségégeinek és hivatásuknak megfelelő alapos kiképeztetését biztosítja.

Az utolsó két pontban foglalt, s egymásnak lényegesen megfelelő követelményhez kell még számítanom azt, mit már a második pontban is említék, és a minek oktatásügyünk szervezete minden institúcióját átkeli hatnia, t. i.

6-or a tanítás szabadságának elvét.

E követelmények mindegyikének megfelelően igyekeztem megoldani iskolaügyünk rendezésének a problémáját, azon főczélt tartva szem előtt, hogy reformált egyházunkban a nyilvános közoktatás a társadalom minden rétegében az evangéliumi keresztyén- és a magyar nemzeti műveltségnek terjesztője, ne csak, hanem egyszersmind fejlesztője és előrevivője is legyen.

A tervezet kidolgozásánál az elsorolt irányadó, s majdnem ellenségesnek látszó szempontoknak (különösen a 3, 4, 5 és 6 pontban foglaltaknak) az által van eleget téve, hogy az öt egyházkerületre kötelező szabályzatban:

1-ör kijelöltem a köznevelés és oktatás egyes fokozatainak vagy köreinek elvi célját és feladatát (p. o. 38, 46, 122, 157, 185 §-ban)

2-or felvettem a tanintézetek állítására, fentartására, berendezésére és felszerelésére, úgyszintén a tanító személyzet képesíttségére, állására és díjazására egyetemesen szükséges főbb intézkedéseket, megállapítottam főbb vonásaiban az egyes tanfolyamoknak, tanintézeteknek és a közoktatás adminisztrációjának szervezetét, és az iskolákra szükséges egyházi felügyeletet; de

3-or a kijelelt elvi céloknak, és a szervezet főalpvonalainak keretében az egyházkerületek és az iskolafentartó testületek maguk adminisztrálják tanintézeteiket, az egyházkerületek állapítják meg a részletes rendtartási és fegyelmi szabályokat, valamint az időről-időre kiadandó tanterveket.

Javaslatba hoztam pedig mindezt (különösen a tanterveknek is az egyházkerületek által megállapíttatását), nemcsak az egyházkerületek önkormányzata iránti figyelemből, hanem a közoktatásnak több oldalról szabadon fejlődhetése érdekében is. – Semmi sincs tőlem távolabb mint az a gondolat, hogy a köznevelés és közoktatás akár az egész hazában, akár bár csak saját egyházunkban uniformíroztassék. Mert történnék bár az egyformásítás egészen saját eszméim szerint, és az általam legtökéletesebbnek contemplant alakban, azt mégis károsnak tartanám a nemzet értelmiségének több oldalon szabadon fejlődhetése érdekében, és különösen azért, mert felette megnehezítené a kiválóbb egyéni erők önálló törekvéseit, eszméik érvényesítését, és a haladás érdekében üdvös kísérleteit.

Ezeknél fogva (és ez képezi a részletes dispositióknál az elvi alapot), az 5 egyházkerületre kötelező szabályzatban csak azon részletes intézkedések foglaltnak, melyek meggyőződésem szerint, okvetlenül szükségesek arra, hogy ifjainknak hivatásuk által igényelt alapos kiképzetése érdekében, tanintézeteinknek és azokban az oktatásnak egy bizonyos színvonalra emelkedése biztosíttassék. – De ezen színvonalon azután, vagy az annál magasabbra törekvésre, szabad tevékenységet hagyjunk úgy az egyes egyházkerületeknek, mint általában az iskola fentartóknak, és ne féljünk tőle, ha tanintézeteinknél a szellemi életben bizonyos mértékig többféleség fejlődik is ki.

Kétségkívül nagy értéke van egy jó tantervnek, és általában a tanítandó ismeretek, és az oktatás kezelése didacticailag célszerűen megállapított rendjének.

Azonban a tapasztalás bizonyítja, hogy különféle, sőt hiányos vagy kevésbé célszerű tantervek mellett is lehet a nevelésnek és tanításnak nagy eredményeit elérni ott, a hol egyéb szükséges tényezők meg vannak, (különösen a jól képzett, buzgó és már helyzetüknél fogva is hivatásuknak élni képes tanerők).

Ellenben,

a hol lehet bár minő képzettségű egyénekből összeszedett, alig 3-4 kizárólag a tanintézetben alkalmazott tanárral 5-6 osztályú középiskolát, – vagy nagyobbbrészt óra adókkal jogakadémiát tartani;

a hol, ha a tanárok szám szerint elegenden vannak is, de a megélhetés érdekében kénytelenek erejüknek és idejüknek nagyobb részét másutt tanításra vagy egyéb munkára fordítani, elannyira, hogy vagy a munkával túlterheltség miatt néhány év alatt tönkre teszik magukat, vagy pedig az iskolájukban tanítást teljesítik taliter qualiter, azon conditióik miatt, melyeket havonként felmondhatnak nekik;

a hol épen a kiválóbb tanerők a maguk és családjuk existenciájának biztosítása érdekében, mihelyt alkalom nyílik, kényszerítve vannak menekülni más még oly állomásokra is, hol gyakran szak-képzettségüket nem is érvényesíthetik:

a hol a középiskola alsóbb osztályaiban is egy tanár 60, 80, 100, 120 gyermeknek előad, mint az egyetemi ifjaknak, (mert ennyit tanítani lehetetlen) és alig jut hozzá, hogy az osztályzat megadhatásáért 11–12 éves hallgatóit mindegyik tantárgyból fél év alatt egyszer, legfőleg kétszer megszólítsa; (valósággal mint az egyetemen colloqualnak.*)

a hol az iskolák úgy vannak felszerelve, hogy a középiskolai tanfolyamot elvégzett tanuló, p. o. a természetrajzban azon állatokat, melyekről tanult, még képen sem látta, s az egész ásványtant elre-citálja, a nélkül, hogy egy ásványt adtak volna a kezibe;

a hol a középiskolákban is a tanításra való felsőbb szakszerű felügyelet teljesen hiányzik:

ott a legtökéletesebb tantervet és rendszert állapítsák bár meg, az gyakorlati eredmény nélkül való írott malaszt maradand.

Pedig ezek és effélék a mi reformált iskoláinknak legfőbb bajai, melyek egyéb hiányosságaidnak is forrásaiul szolgálnak. – Csak az leend a gyakorlati reform, mely ezeket a bajokat orvosolja. Ez fo-csélja javaslatomnak is.

Valljuk meg őszintén, hogy különösen középtanodáink és főisko-láink legnagyobb része nem felel meg, és jelen helyzetében nem is felelhet meg a jelenkor művelődési szükségének.

Az idők nagyon megváltoztak, nem csak az európai culturának, a tudományoknak, és magának az oktatásnak nagy haladása miatt, hanem egyéb tekintetekben is.

A népiskolánál még csak mondható, hogy a rász iskola, s a leg-csekélyebb mérvű tanítás is jobb a semminél. – De már p. o. gymna-siumnál és főiskolánál határozottan az ellenkező áll. – Itt a felületes, hézagos, korlátolt tanultság szerzése, mind az egyénre, mind a nem-zeti társadalomra, mind az egyházra károsabb a teljesen tanulatlanul maradásnál; mert csak a fokozottabb igényű, mindenre vágó, min-den hivatalra és pályára vállalkozó, de semmihez kellő képzettséggel s alapos műveltséggel nem bíró proletariátust szaporítja. – És több

*) Ha így folytatjuk, nem sokára nálunk nem is lesz tanító, hanem csupán tanár. És ez nem csupán cím vágy. Hiszen már az elemi iskolában is nem tanítanak, hanem „előadásokat tartanak.” Innen-onnan az elemi tanár úr az A B C-t is úgy adja elő, mint az egyetemi tanár a jogbölcshészetet.

hazai tanintézet mellett a mi reformált iskoláinknak nagyobb része is ennek az elemnek lesz valóságos tenyészháza, ha köznevelésünket és tanintézeteinket minél előbb a szükséges mérvben nem reformáljuk.

Középiskoláinkban különösen helyben vagy akár közel vidéken lakó urak, földműves gazdáink, könnyen taníttathatják gyermekeiket. – Ezek apáik életfoglalkozását és egyszerűbb életmódját elhagyják, költségesebb életű, nálunk úgynevezett „urak” lesznek, de azon képzettség és műveltség nélkül, melylyel magukat az élet nagy harcában, más képzetebb erővel szemben felküzdhetnék; s a végeredmény, nagy részénél az ősi vagyonnak is tönkre menetele. A protestáns közönség vagyonosabb része már is ijesztő mérvben pusztul vagyoniilag is. – Jól tudom, ennek több szomorú oka van. – De ha szorgosan nyomozzuk, kimutatható, hogy egyik jelentékeny oka a fentebb említettekben rejlik. A szerencsétlenül jártaknak nagy részénél nem külső balsors, – hanem saját, azon egyéniségük és életmódjuk idézte elő romlásukat, melyet viszont neveltetésüknek és kiképeztetésüknek köszönhetnek.

Hajdan az állam intézetei is oly mértékben voltak r. kath. jellegűek, hogy a protestánsok vagy föl sem vétettek beléjük, vagy azon veszélynek voltak kitéve, hogy a tanultságot hitük árán kellett megszerezniük. – Természetes tehát, hogy inkább bár szegényebb és néhol hiányosabb saját felekezeti tanintézeteikben kellett tanulniok; s már ennél fogva is kiválóan buzgólkodtak felekezeti tanintézeteinkért.

De ma akár az állam, akár valamely más felekezet tanintézeteibe a ref. tanulók is szabadon beléphetnek, s pedig hitüknek kockáztatása nélkül.

Hajdan vallásunk szabadságát, egyházunk jogait, országos és megyei gyűléseken s más körökben a jogtudomány fegyvereivel is kellett védeni. – E mellett a nem protestáns jogi s egyéb főiskolák részint egészen el voltak zárva a protestánsok előtt, részint (későbbi időben) csakis tanulókul léphettek be, és még a jogi tanfolyamokon is vallásuk ellen irányzott tanokat kellett hallaniok. Természetes tehát, ha apáink bármily erőfeszítésekkel és bármily szerényen be rendezett protestáns jogi tanfolyamokat törekedtek állítani.

De mennyire megváltozott e tekintetben is a helyzet. Az állam egyetemlein, s azok jogi facultásaiban jelentékeny számmal vannak

protestáns és épen ref. férfiak rendes tanárokul alkalmazva, kik ott csak oly szabadon adhatják elő a tudományt, mint akár egy prot. főiskolában.

Még nem oly régen is a protestáns intézetek bár szegényebbül s hiányosabban voltak is berendezve és felszerelve, mint az állami és némely más felekezeti tanintézetek, de sok kiváló szellemi erő volt tanáraik között összegyűlve, (nézzünk körül ma a legkülönfélébb helyeken és állomásokon hány ily kiválóbb szellemi erőt találunk, a ki 1867 előtt protestáns tanintézetben volt tanár) és másfelől intézeteinkben nem csak hogy erősen magyar szellem, de a tanítás szabadsága és általában az egyéniség kifejlődésére kedvező szabad szellem uralkodott. És mindez együttvéve, a nem protestáns tanintézetekkel szemben, a szegénység okozta hátrányok mellett is nevezetes előnyöket biztosított iskoláinknak.

Ámde ma ez előnyök, a változott viszonyok folytán, részint megszűntek, részint a nem protestáns intézetekben is meglehetősen élvezhetők; úgy hogy a mi tanintézeteink nagy részénél a szegénység, a rosszul berendezés, felszerelés és a hiányos szervezet hátrányai maradtak csak meg, még pedig az állami intézetekhez aránylag fokozottabb mértékben.

Nyíltan szólok, mert komolyan óhajtom a segítséget; és azt látom, hogy ma már nem is arról lehet szó, hogy az egyházunkbeli közoktatást itt-ott javítsuk, hanem arról, hogy (különösen a közép és felső oktatást) megmentsük a hanyatlástól, és attól, hogy a nemzeti közművelődésben jelentéktelen tényezővé váljék. Ha pedig komolyan segíteni akarunk: akkor feladatunk közoktatásunknak és iskoláinknak a viszonyokkal megváltozott helyzetét és állapotát nem leplezni, hanem a bajok okaival együtt minél tisztábban felismerni; – akkor kötelességünk erős elhatározással és gyökeres reformokkal tanintézeteinket ismét azon színvonalra emelni, hogy azok korunk művelődési szükségének megfeleljenek.

Igenis ezt kell tennünk tőlünk telhető áldozatokkal, és a mennyiben másképp nem volna lehető, hát tanintézeteinknek, vagy részint azokban a tanfolyamoknak erőinkhez mért reductiójával. – A sok gyenge iskola és akadémia helyett tartsuk fel csak azt, a minek fennállása jelenleg valóban közszükség, tartsunk fenn csak annyit, a mennyit most szétforgácsolt erőinket centralva kellően ellátni és

felszerelni bírnak 5 és a protestáns tanügyet megmentjük. De csakis ez által.

A mely egyén vagy testület nyilvános tanintézeteket tart fenn, s az ezekkel járó jogokat élvezi, és a jövőendő nemzedék ezreinek szellemi kiképezését (s így szellemi jövőjét) kezeibe veszi: az ezzel nagy kötelességeket és nagy felelősséget vállal.

Nagyot vétenénk egyházunk, nagyot a nemzet ellen, ha a protestánsoknak a törvényekben biztosított autonómiáját arra akarnánk felhasználni, hogy nekünk szabad legyen a legolcsóbb, és akár a legrosszabb nyilvános iskolákat tartani fenn, legalább is mindaddig, míg bennük a magyar állam-ellenes agitációk nem nyilvánulnak. – (És nagy igazságtalanság is volna kívánni, hogy az autonómia védelme alatt álló bármily gyenge tanintézeteink, bizonyítványaik érvényét és a nyilvánosság egyéb előnyeit illetőleg, egyenjogúak legyenek az országban levő legjobban berendezett, és minden tekintetben legjobb tanintézetekkel).

Gondoljuk itt meg:

1-ör azt, hogy hazánkban a reform, vallású közönség nyelvére nézve is úgy szólván tisztán magyar, és a magyarságnak nagy részét teszi;

2-or azt, hogy Magyarországon a protestantismus ereje nem állhat sem híveinek szám szerinti többségében, sem – ma már legalább – vagyon erejében, hanem egészen szellemi súlyában, műveltségében.

És most már ha mi az eddigi extensiv gazdálkodást követve, nem a jó, de a sok iskolára helyeznénk a súlyt és autonómiánkban privilégiumot akarnánk biztosítani bármily gyenge tanintézetek tarthatására: váljon ennek a következése nem a protestáns közönség (és benne a magyarság egy jelentékeny része) értelmiségének elcsenevészedése lenne-e, szemben a hazai társadalom más köreinek culturalis fejlődésével?

A ki ezt minden vonatkozásaiban s következéseiben szíveskedik végig gondolni, s egyszersmind hazai viszonyainkat ismeri: az, reményiem indokolva látandja tervezetemet.

Midőn ily nagy érdek forog koczán, váljon nem kell-e az előtt eltűnni a particularis tekinteteknek és a helyi érzékenységeknek.

A ki javaslatomat azon álláspontról tekinti, melyen a tanügy s főleg a községi és főiskolai oktatás mai magasabb fejlettségében áll: ez a benne felállított mértéket nagyon is szerénynek találndja. Ellenben a ki csak reformált iskoláink jelen tényleges állapotait nézi: az benne sokat ideálisnak és a felállított kívánalmakat túlköveteléseknek látndja.

En bár hányszor gondolom át e tervezetet, azon meggyőződésre jutok, hogy szegénységünket tekintetbe véve, benne csak azon minimumot javaslom, a melynek a cultura és az oktatás mai fejlettsége folytán okvetlen létesülnie kell, s azért ennek elfogadását tisztelettel kérem.

Balaton-Füreden, aug. 11. 1879.

Molnár Aladár.

—————

TARTALOM.

	<i>Lap.</i>
ELSŐ RÉSZ.	
Népnevelési és oktatási intézetek	3
Első, fejezet.	
Általános határozatok.....	3
Második fejezet.	
Kisdéd-óvodák.....	6
Harmadik fejezet.	
Elemi és felső népiskolák	7
A) Elemi népiskolák	10
B) Felső népiskolák.....	12
C) A népiskolai tanítókról	14
D) A népiskolai hatóságok.....	18
Negyedik fejezet.	
Tanító-, tanítónő- és kisdédóvó-képezdek	21
MÁSODIK RÉSZ.	
Keresztyén felebaráti nevelőintézetek.....	25
HARMADIK RÉSZ.	
Középtanodák.....	28
Első fejezet.	
Általános határozatok.....	28
Második fejezet.	
Gymnásiumok és reáliskolák	29
Harmadik fejezet.	
Női középiskolák	36
Negyedik fejezet.	
Á középtanodák igazgatása és hatóságai	40
NEGYEDIK RÉSZ.	
Főiskolák	43
INDOKOLÁS.....	53